

Latvijas Universitātes
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes
Pedagoģijas zinātniskais institūts

Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti

(2022. gada pavasarī, 2., 5. un 7. klase)

Populārzinātniskais ziņojums

Dr. Manuel Joaquín Fernández González

*LU PPMF PZI vadošais pētnieks,
Latvijas Zinātnes padomes eksperts*
manuels.fernandezs@lu.lv

Dr. Svetlana Surikova

*LU PPMF PZI vadošā pētniece,
Latvijas Zinātnes padomes eksperte*
svetlana.surikova@lu.lv

Latvijas Zinātnes padomes projekts "Digitālas mācību programmas efektivitātes izpēte jauniešu tikumiskajai audzināšanai Latvijas izglītības iestādēs (no 1. līdz 12. klasei)", Nr. lzp-2021/1-0385

Rīga
2022. gada novembris

Ievads

Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta ietvaros (2022-2024)¹ Latvijas Universitātes zinātnieku komanda veic **longitudinālu pētījumu par skolēnu tikumisko izaugsmi**. Pētījums veikts Latvijas likumdošanas (Izglītības likuma 10.¹ panta “Izglītība un tikumība” un MK noteikumos (Nr. 480) noteikto vadlīniju par tikumisko audzināšanu) kontekstā, ņemot vērā arī projekta “Skola2030” pamatnostādnes par vērtībām un tikumiem jaunajā izglītības saturā.

Pētījuma jautājumi, kas ievirzīja pētniecisko procesu un uz kuriem šajā ziņojumā tiek sniegtas atbildes, ir šādi: Kā skolēni saprot, kas ir un kā notiek morālā izaugsme? Vai viņi ir ieinteresēti un vēlas iesaistīties savā morālajā izaugsmē? Kāda ir viņu pieredze (motivācija, šķēršļi, stratēģijas) tikumu iedzīvināšanā un praktizēšanā ikdienas dzīvē? Vai viņi izjūt gandarījumu un atbalstu savā morālajā izaugsmē, tādējādi nostiprinot savu morālo identitāti?

2022. gada pavasarī tika veikts pētījuma par 2., 5. un 7. klašu skolēnu attieksmi pret morālā rakstura attīstīšanu 1. mērījums, kurā piedalījās **1983 skolēni** no 63 skolu 122 klasēm dažādos Latvijas reģionos. Skolēni reflektēja par savu morālo izaugsmi, aizpildot teorētiski pamatotu un praksē validētu anketu, kurā iestrādāti četri galvenie morālās izaugsmes aspekti: A – skolēnu izpratne par morālā rakstura attīstības procesu; B – lēmums iesaistīties savā morālajā izaugsmē (brīvi un apzināti vēlēties kļūt par labāku cilvēku); C – praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsmē, praktizējot tikumus ikdienā; un D – morālā identitāte (izjustais gandarījums un atbalsts morālās izaugsmes procesā).

Pētījuma **augsto zinātnisko kvalitāti** nodrošina Latvijas Zinātnes padomes eksperti, LU PPMF Pedagoģijas zinātniskā institūta vadošie pētnieki, kā arī vairāki izglītības zinātņu doktoranti un maģistranti. Pētījumā izmantotās anketas jautājumu iekšējās saskaņotības un datu ticamības līmenis tika pārbaudīts, pielietojot zinātnisko metodi – Kronbaha alfa testu ($\alpha = 0,815$). **Pētījums ir reprezentatīvs** Latvijas izglītības sistēmas mērogā ar statistisku kļūdu 2% robežās, kā arī katrā no vecumposmiem (2., 5. un 7. klase) ar statistisku kļūdu 4% robežās.

Ziņojums strukturēts četrās daļās: pētījuma 1. mērījuma rezultātu kopsavilkums (1/4), 2. klašu skolēnu (2/4), 5. klašu skolēnu (3/4) un 7. klašu skolēnu (4/4) anketēšanas rezultāti. Ziņojumā akcentētas kopējās tendences, un rezultāti tiek prezentēti lakoniski – bez interpretācijas. Tomēr pie rezultātiem minēti daži respondentu izteikumi, kas bagātīgi ilustrē galvenos rezultātus.

Šis ziņojums piedāvā **unikālu skatījumu uz skolēnu viedokļiem** par sava morālā rakstura attīstīšanu. Tas ir īpaši noderīgi vecākiem, pedagogiem un skolas vadītājiem, kuri vēlas atbalstīt skolēnu morālo izaugsmi, un ir arī nozīmīgs ieguldījums tikumiskās audzināšanas pilnveidei un nostiprināšanai Latvijas izglītības sistēmā. Ziņojumā tiek piedāvāta vērtīga informācija personīgajām pārdomām un šīs tēmas aktualizēšanai ģimenē, klasē, skolotāju sanāksmēs, skolu vadītāju semināros un izglītības politiku diskusijās, Tā ir saistoša arī akadēmiskajam personālam, kas piedalās topošo skolotāju sagatavošanā un strādājošo skolotāju tālākizglītības nodrošināšanā.

Manuels Fernandezs un Svetlana Surikova,
Rīgā, 2022. gada novembrī.

Kā citēt:

[LV] Fernández González, M. J. un Surikova, S. (2022). *Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti*. Populārzinātniskais ziņojums. Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas zinātniskais institūts.

[EN] Fernández González, M. J., & Surikova, S. (2022). *Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti* [Developing the Latvian pupils' moral character: The results of the 1st measurement]. Popular science report. UL FEPA SIP.

¹ Latvijas Zinātnes padomes projekts “Digitālas mācību programmas efektivitātes izpēte jauniešu tikumiskajai audzināšanai Latvijas izglītības iestādēs (no 1. līdz 12. klasei)”, Nr. Izp-2021/1-0385

Galvenās tēzes

- ❖ **Skolēni lielākoties labi saprot, ka ir iespējams pilnveidot savu morālo raksturu, un viņiem ir samērā laba izpratne par morālās izaugsmes procesu.**
 - Skolēniem ir laba izpratne par to, kas ir morālais raksturs, ka to var attīstīt mūža garumā un kā to darīt. Apmēram 3/4 skolēnu piekrīt, ka **tikumiskā rakstura veidošanās rada prieku** un ka savu emociju pārvaldīšana ir daļa no tikumiskās attīstīšanas.
 - Kopumā skolēniem nepieciešams pilnveidot izpratni par praktizēšanas nepieciešamību, lai attīstītu savu morālo raksturu. Turklāt, 2/5 skolēnu no 5. un 7. klases vēl nav skaidra izpratne par to, ka brīvība pieaug līdz ar rakstura attīstīšanu.
- ❖ **Vairāk par pusi skolēnu ir ieinteresēti un vēlas iesaistīties savā morālajā izaugsmē.**
 - Aptuveni 1/5 skolēnu atzīst, ka jau kopš bērnības cenšas kļūt par labākiem cilvēkiem, pilnveidojot savu morālo raksturu, bet 1/3 skolēnu no 5. un 7. klases iesaistās savā morālajā izaugsmē, izvērtējot kādu savu iepriekšējo morālo rīcību, kas neapmierina.
 - Aptuveni 1/5 skolēnu, it īpaši no 5. un 7. klases, nekad nebija domājuši par laba rakstura attīstīšanas jautājumiem. Tāpēc ģimenē un skolā būtu jāturpina piedāvāt skolēniem iespējas mērķtiecīgi domāt par savu morālo un tikumisko izaugsmi.
- ❖ **Skolēnu praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsmē īpaši jāatbalsta.**
 - Lai veicinātu savu morālo izaugsmi, skolēni labprāt meklē atbalstu draugos ar augstiem morāliem standartiem, viņi palīdz savas ģimenes locekļiem un iesaistās sporta/brīvdabas aktivitātēs skolā un ārpus tās. Tomēr viņiem **trūkst gan prasmju meklēt padomu pie uzticama pieaugušā, gan pievilcīgu morālo referentu** – cilvēku, kas ir morālās, tikumiskās izaugsmes piemēri.
 - Gandrīz pusei 5. un 7. klašu skolēnu nepieciešams īpašs atbalsts, lai veidotu apzinātu ieradumu **izvairīties no morāli graujošas vides tiešsaistē**.
 - Īpaši sekmējama ir skolēnu kultūras/mākslas un garīgās/religiskās pieredzes bagātināšana, kurā viņi varētu smelties morālās attīstības iedvesmas avotus.
- ❖ **Skolēnu izjustais gandarījums un atbalsts morālajai izaugsmei (t.i., viņu morālās identitātes līmenis) ir samērā augsts.**
 - Vairāk nekā 4/5 skolēnu iegūst prieku vai lielu prieku tikumiskās izaugsmes procesā, un savus pūliņus, lai attīstītu morālo raksturu, vairāk par 3/4 skolēnu vērtē samērā augstu.
 - Gandrīz visi skolēni (vairāk par 4/5) jūt atbalstu savai morālajai izaugsmei dažādās vidēs: it sevišķi no ģimenes, arī no draugiem, bet mazāk – skolas vidē.

Īss glosārijs

Morālās vērtības: Priekšstats, izpratne par morālajiem labumiem. Audzināšanas vadlīnijās Latvijas skolām minētās vērtības ir: dzīvība, cilvēka cieņa, brīvība, ģimene, laulība, darbs, daba, kultūra, latviešu valoda un Latvijas valsts. Vērtības ir pamats morālo ieradumu jeb tikumu veidošanai: tikumi atvieglo vērtību apliecināšanu un īstenošanu dzīvē.

Tikums: Labs morālais ieradums, kas balstās uz apgūtām un sev pieņemtām vērtībām un mudina cilvēku brīvi, dabiski un stingri stāties par morālo labumu un to īstenot jebkurā situācijā. Audzināšanas vadlīnijās minētie tikumi ir: atbildība, centība, drosmē, godīgums, gudrība, laipnība, līdzietība, mērenība, savaldība, solidaritāte, taisnīgums un tolerance.

Morālais ieradums: Brīvi un apzināti attīstīts un ar laiku nostiprināts jušanas, domāšanas un rīcības veids, kas atbilst morālajām vērtībām un izpaužas jebkurā situācijā. Morālajos ieradumos balstītās uzvedības īpašības: spontānums, stabilitāte, piemērotība, vieglums un prieks tās izpildē, pat ja tas prasa piepūli. Sinonīms: tikums.

Temperaments: Noturīgs iedzimto vai agrīnā bērnībā veidoto personības īpašību kopums. Cilvēks neizvēlas savu temperamentu, bet to var pārvaldīt, iegūstot morālos ieradumus. Cilvēka personību veido temperamenta un rakstura īpašību kopums.

Morālais raksturs: Morāli vērtējamo personības iezīmju kopums, ko veido cilvēka morālie ieradumi (t. i., tas veidojas brīvi un apzināti visa mūža garumā). Cilvēki ar morālo raksturu ir principiāli un vadās pēc labiem, ētiskiem morāles principiem un vērtībām kā cieņa, taisnība, atbildība, mīlestība utt. Cilvēkiem ar morālo raksturu piemīt daudz tikumu: viņi ir krietni, godīgi, izpalīdzīgi, centīgi, saprotoši, laipni, utt. Šie tikumi palīdz viņiem stabili rīkoties saskaņā ar saviem principiem ikdienā, arī neparedzētajās situācijās.

Morālā izaugsme: Process, caur kuru cilvēks nostiprina savas morālās vērtības un pieaug tikumos visa mūža garumā, tādējādi kļūstot par labāku cilvēku. Morālajā izaugsme mijiedarbojas četri aspekti: emocionālais – kognitīvais (emocionāla piesaiste un izpratne par iespēju augt tikumos un kā to darīt); lēmums iesaistīties savā morālajā izaugsme (brīvi un apzināti vēlēties kļūt par labāku cilvēku); praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsme (praktizējot tikumus ikdienā) un morālā identitāte (izjustais gandarījums un atbalsts morālās izaugsmes procesā).

Labs raksturs ietver sevī zināšanas par labo, tieksmi darīt labo un labu uzvedību – prāta, sirds un rīcības morālos ieradumus (Lickona, 1999, 78.lpp.²).

Satura rādītājs

PĒTĪJUMA 1. MĒRĪJUMA REZULTĀTU KOPSAVILKUMS.....	5
2. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI.....	9
5. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI.....	13
7. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI.....	19

² Lickona, T. (1999). Character education: Seven crucial issues [Rakstura izglītība: Septiņi būtiski jautājumi]. *Action in Teacher Education*, 20(4), 77–84. <https://doi.org/10.1080/01626620.1999.10462937>

Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti

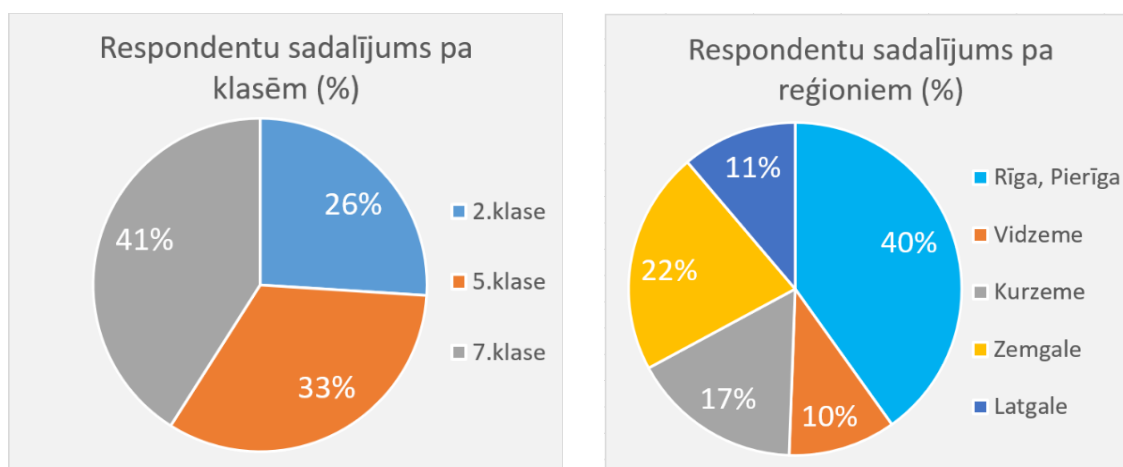
Populārzinātniskā ziņojuma 1. sadaļa (1/4)

PĒTĪJUMA 1. MĒRĪJUMA REZULTĀTU KOPSAVILKUMS

Pētījuma konteksts. Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta ietvaros (2022-2024) Latvijas Universitātes zinātnieki veic longitudinālu pētījumu par skolēnu attieksmi pret sava morālā rakstura attīstīšanu. 2022. gada pavasarī tika veikts pētījuma par 2., 5. un 7. klašu skolēnu attieksmi pret morālā rakstura attīstīšanu 1. mērījums, kurā piedalījās 1983 skolēni no 63 skolu 122 klasēm dažādos Latvijas reģionos. Šajā ziņojuma sadaļā prezentēts **pētījuma 1. mērījuma rezultātu kopsavilkums**.

Par respondentiem

Pētījumā no 2. klases piedalījās 518 skolēni (26%), no 5. klases – 644 skolēni (33%) un no 7. klases – 821 skolēns (41%). 50% respondentu bija meitenes. Lielākā daļa respondentu bija no Rīgas un Pierīgas (40%), bet kopumā šajā pētījumā tika pārstāvēti visi Latvijas reģioni.

SKOLĒNU MORĀLĀS IZAUGSMES STANDARTIZĒTIE RĀDĪTĀJI

Pētījumā aplūkota skolēnu izpratne par morālo attīstīšanu (A-izpratne), vēlēšanās pilnveidot savu raksturu (B-lēmums), praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsmē (C-iesaistīšanās) un izjustais gandarījums un atbalsts šajā procesā (D-identitāte). Lai apkopotu visu klašu skolēnu anketēšanas rezultātus šajās četrās kategorijās, sākotnējie dati tika standartizēti 10 ballu skalā un sadalīti piecos līmeņos: ļoti augsts ($Std\bar{x} = 9-10 / 85-100\%$), augsts ($Std\bar{x} = 7-8 / 65-84\%$), vidējs ($Std\bar{x} = 5-6 / 45-64\%$), zems ($Std\bar{x} = 3-4 / 25-44\%$), ļoti zems ($Std\bar{x} = 0-2 / 0-24\%$).

5. un 7. klasei bija vienādas anketas, bet 2. klases anketa tika vienkāršota (mazāks jautājumu skaits un vienkāršāks formulējums), tāpēc nevar tieši salīdzināt rādītāju vērtības starp abām klašu grupām: (1) 2. klasi un (2) 5. un 7. klasi, bet var salīdzināt ranžēšanas kārtas vietu, ko katrs rādītājs ieņem katrā vecumgrupā.

Standartizētie rādītāji

Ranžēšanas kārta	2. klase		5. klase		7. klase	
	Reālais rādītājs / min.-max.	Standartizētais rādītājs (<i>Std\bar{x}</i>)	Reālais rādītājs / min.-max.	Standartizētais rādītājs (<i>Std\bar{x}</i>)	Reālais rādītājs / min.-max.	Standartizētais rādītājs (<i>Std\bar{x}</i>)
1.	A-Izpratne ($\bar{x} = 0,91 / 0-1$)	9,10	A-Izpratne ($\bar{x} = 5,19 / 1-7$)	6,98	A-Izpratne ($\bar{x} = 5,17 / 1-7$)	6,95
2.	B-Lēmums ($\bar{x} = 3,44 / 1-4$)	8,13	D-Identitāte ($\bar{x} = 3,37 / 1-5$)	5,92	B-Lēmums ($\bar{x} = 3,54 / 1-5$)	6,35
3.	C-Iesaistīšanās ($\bar{x} = 0,78 / 0-1$)	7,80	B-Lēmums ($\bar{x} = 3,33 / 1-5$)	5,82	D-Identitāte ($\bar{x} = 3,29 / 1-5$)	5,72
4.	D-Identitāte ($\bar{x} = 2,53 / 1-3$)	7,65	C-Iesaistīšanās ($\bar{x} = 3,14 / 1-5$)	5,35	C-Iesaistīšanās ($\bar{x} = 3,09 / 1-5$)	5,22
Kopējais standartizētais rādītājs (<i>Std\bar{x}</i>)		8,17		6,02		6,06

A. SKOLĒNU IZPRATNE PAR MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

Ņemot vērā standartizēto rādītāju ranžēšanas rezultātus, ir konstatēts, ka **izpratne par morālās attīstības procesu ir augstākais no četriem rādītājiem visās vecumgrupās.**

Skatoties detalizētāk, lielākā daļa skolēnu labi saprot, ka priekam par savu morālo izaugsmi ir svarīga loma morālā rakstura veidošanās procesā (94% 2. klasei, 68% 5. klasei un 69% 7. klasei). Bet skolēnu **izpratne par praktizēšanas nepieciešamību, lai attīstītu raksturu, ir vāja** visās vecumgrupās. Ir ievērojamas atšķirības starp vecuma grupām izpratnē par morālā rakstura un brīvības kopsakarībām: 2. klašu skolēnu visvairāk piekrīt tam, ka morālais raksturs palīdz vieglāk, brīvāk rīkoties labi (tam piekrīt 91% skolēnu), savukārt 5. un 7. klašu skolēnu viszemākais izpratnes rādītājs attiecas tieši uz zināšanām par to, ka brīvība pieaug līdz ar rakstura attīstību (tam piekrīt tikai 60% skolēnu). Cita atšķirības attiecas uz to, ka lielākā daļa 2. klašu skolēnu piešķir lielu nozīmi zināšanām rakstura attīstīšanas procesā, bet vairākums 5. un 7. klašu skolēnu piešķir lielāku nozīmi morālās izaugsmes procesa nepārtrauktībai dzīves garumā un emociju kontrolei.

Jāsecina, ka kopumā Latvijas skolēniem ir samērā augsts izpratnes līmenis par morālā rakstura attīstības procesu, bet šo izpratni jāturpina pilnveidot īpaši attiecībā uz praktizēšanas nepieciešamību, lai attīstītu savu morālo raksturu (visās klasēs) un brīvības iegūšanu, attīstot raksturu (5. un 7. klasē).

B. SKOLĒNU PERSONĪGĀ ATTIEKSME PRET MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANU

Ņemot vērā standartizēto rādītāju ranžēšanas rezultātus, tika konstatēts, ka lēmuma briedums par iesaistīšanos savā morālajā izaugsmē ieņem otro vietu (2. un 7. klasē) vai trešo vietu (5. klasē) starp četriem morālās izaugsmes rādītājiem.

Skatoties detalizētāk, **vairākums skolēnu ir ieinteresēti un vēlas iesaistīties savā morālajā izaugsmē** (70% 2. klasei, 48% 5. klasei un 58% 7. klasei). 5. un 7. klases skolēnu iesaistās savā morālajā izaugsmē drīzāk pēc personīgas morālās atgriešanās (pēc kādas kļūdas vai neveiksmes) (30% 5. klasei, 36% 7. klasei) nekā kopš bērnības (respektīvi – 18% un 22%). Kā komentēja 5. klases skolnieks: *“Es nesen sapratu, ka mana uzvedība un attieksme pret visu ir pavirša, tāpēc mēģinu to uzlabot”*. Kāda 7. klases skolniece arī izteicās šādi: *“Atskatoties uz pagātņi, esmu sapratusi, ka man nepatika mana kādreizējā "ES". Vēlējos to uzlabot un tāpēc sāku attīstīt savu morālo raksturu.”*

Ļoti maz skolēnu nav interesēti savā morālajā izaugsmē (6% 2. klasei, 7% 5. klasei un 9% 7. klasei), bet samērā daudz skolēnu nekad vēl nebija domājuši par laba rakstura attīstīšanas jautājumiem (14% 2. klasei, 30% 5. klasei, 23% 7. klasei), kā ilustrēts šajā 5. klases skolnieka piezīmē: *“Es pirmo reizi iedomājos par morālā rakstura attīstīšanu un pirmo reizi dzirdu, ka raksturu var attīstīt!”*.

Jāsecina, ka kopumā Latvijas skolēnu lēmuma briedums iesaistīties savā morālajā izaugsmē ir samērā augsts, bet pilnveidojams: jāturpina **piedāvāt skolēniem iespējas domāt par savu morālo izaugsmi, it īpaši 5. un 7. klasē.**

C. MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANA DZĪVES DARBĪBĀ

Nemot vērā standartizēto rādītāju ranžēšanas rezultātus, atklājās, ka skolēnu praktiskās iesaistīšanās savā morālajā izaugsmē ir viszemākais rādītājs 5. un 7. klasē un otrais zemākais 2. klasē. Visās vecumgrupās visbiežāk izmantotās stratēģijas, lai veicinātu morālo izaugsmi, ir tikšanās ar draugiem, kas sekmē izaugsmi, un laba plānošana brīvā laika izmantošanā. Tomēr kopumā **visvairāk skolēnu reti vai nekad nelūdz padomus par morālā rakstura attīstīšanu un maz interesējas par morālajām autoritātēm**, t.i., cilvēkiem, kas ir morālās izaugsmes piemēri. Vērts minēt arī, ka 5. un 7. klašu grupā 45-46% skolēnu reti vai nekad necenšas izvairīties no morāli graujošas vides tiešsaistē.

Lielākā daļa skolēnu savai morālajai izaugsmei bieži vai ļoti bieži iesaistās ģimenes darbos, skolas aktivitātēs un sporta/brīvdabas aktivitātēs. Nedaudz zemākā līmenī ir iesaistīšanās brīvprātīgajā darbā, bet nekad vai reti iesaistās kultūras/mākslas aktivitātēs 33% skolēnu no 2. klases, 42% no 5. klases un 51% no 7. klases. **Visās vecuma grupās garīgās/religiskās aktivitātes ir vismazāk izmantotas iespējas morālajā izaugsmē**: nekad vai reti tajās iesaistās 61% skolēnu no 2. klases, 67% no 5. klases un 84% no 7. klases.

Izvērtējot savu pieredzi morālās izaugsmes procesā, 5. un 7. klases skolēni uzskata, ka viņu ieinteresētība un orientāciju uz mērķi ir diezgan stabila, bet viņiem ir ne tik veiksmīga pieredze grūtību pārvarēšanā un pastāvīgā tikumu praktizēšanā.

Jāsecina, ka kopumā Latvijas **skolēnu praktiskās iesaistīšanās savā morālajā izaugsmē ir drīzāk vidējā līmenī**, un ar laiku (skolēniem kļūstot vecākiem) tam ir tendence samazināties. Skolēni labprāt meklē atbalstu draugos ar augstiem morāliem standartiem, ģimenē un sporta/brīvdabas aktivitātēs. Tomēr viņiem trūkst prasmes meklēt padomu pie uzticama pieaugušā un interesēties par pievilcīgiem morālajiem referentiem. Viņiem nepieciešams īpašs atbalsts morālajai izaugsmei tiešsaistes vidē, kā arī lai bagātinātu viņu kultūras/mākslas un garīgo/religisko pieredzi kā morālās attīstības iedvesmas avotu.

D. SKOLĒNU MORĀLĀ IDENTITĀTE

Nemot vērā standartizēto rādītāju ranžēšanas rezultātus, ir konstatēts, ka šajā rādītājā pastāv atšķirības starp klašu grupām: tas ieņem otro (5. klasē), trešo (7. klasē) vai pēdējo vietu (2. klasē).

Savus pūliņus, lai attīstītu raksturu, skolēni vērtē samērā augstu. Tikai 21% skolēnu no 5. klases un 23% no 7. klases uzskata, ka maz vai neko nedara, lai pilnveidotu savu morālo raksturu, bet 59% bērnu no 2. klases uzskata, ka dara visu iespējamo, lai attīstītu morālo raksturu,

Kopumā **liels skolēnu skaits iegūst prieku vai lielu prieku morālās izaugsmes procesā** (93% skolēni no 2. klases un 73-76% no 5. un 7. klases). Analizējot 5. un 7. klašu skolēnu izteikumus par to, kā viņi jūtas morālā rakstura attīstīšanā, no vienas puses, ir konstatētas vairākas pozitīvas tendences: tiek minētas pozitīvas emocijas, kā, piemēram, 5. klases skolnieka komentārā *“Es jūtos ļoti labi, jo mans raksturs paliek labāks un man tas sagādā prieku”*, un 7. klases skolnieka apgalvojumā, ka *“Ja es mainu sevi uz labo pusi, mani tas padara priecīgu”*; un arī parādās centība grūtību/izaicinājumu pārvarēšanā: *“Es dažreiz gribu padoties, jo tas ir grūti, bet es tik un tā cenšos”* (5. klases skolnieks). Bet, no otrās puses, parādās arī zināms motivācijas trūkums vājo zināšanu dēļ, piemēram, šajā 5. klases skolnieces komentārā: *“Es nejūtos motivēta, jo īsti nezīnu daudz ko par to”*, vai arī grūtību/izaicinājumu dēļ kā šajās 7. klases skolnieces pārdomās: *“Dažreiz mēģinu, bet cilvēki neizturas pārāk labi pret mani, tādēļ zaudēju motivāciju. Kādēļ man jābūt jaukai pret viņiem, ja viņi nav jauki pret mani?”*.

Arī daudzi skolēni jūt apkārtējo atbalstu savai morālajai izaugsmei, gan skolā, gan no draugiem, bet it sevišķi no ģimenes (96% skolēnu no 2. klases, 62% no 5. klases un 76% no 7. klases jūt nelielu, lielu vai pat ļoti lielu atbalstu morālajai izaugsmei ģimenē). Daži skolēnu izteikumi, daloties ar piemēriem no savas dzīves, labi ilustrē šos kvantitatīvos rezultātus: *“Nesen esmu atradusi ļoti labus draugus, viņi ļoti labi atbalsta visās situācijās, dažreiz ir sajūta, ja pārdzīvo viens, tad pārdzīvojam visi kopā”* (7. klases skolnieces komentārs par draugu atbalstu); *“Vienmēr, kad man kaut kas neizdodas, neviens uz mani nedusmojas, bet palīdz, un tā man vieglāk ir attīstīt savu raksturu”* (7. klases skolnieka komentārs par ģimenes atbalstu); *“Mani skolotāji rāda labu piemēru uzvedībā”* (5. klases skolnieces komentārs par atbalstu skolas vidē).

Jāsecina, ka kopumā Latvijas skolēnu morālās identitātes līmenis ir samērā augsts. Liels skolēnu skaits gūst gandarījumu, attīstot savu morālo raksturu. Visaugstāko atbalstu morālajai izaugsmei skolēni jūt no ģimenes, bet visvājāko – skolas vidē.

ISS IESKATS PĒTĪJUMA METODOLOĢIJĀ

Pētījuma datu vākšanai tika izmantota **teorētiski pamatota un praksē validēta anketa**, kurā iekļautas četras morālās izaugsmes komponentes: A – izpratne par morālo izaugsmi (*Character Growth Understanding and Mindset Scale* adaptēts no Dweck, 2000³); B – morālās izaugsmes lēmuma nobriedums jeb attieksme pret morālā rakstura attīstīšanu (balstīts uz identitātes statusa teoriju pēc Marcia, 2002⁴); C – morālā izaugsme dzīves darbībā jeb praktiskā iesaistīšanās (*Virtue Grit Scale*, adaptēts no Duckworth, 2016⁵; un *Brief Moral Resilience Scale*, adaptēts no Smith et al., 2008⁶); D – morālā identitāte (balstīts uz sagaidāmās vērtības motivācijas teoriju pēc Vroom, 1964⁷). Anketā tika iekļauti gan slēgtie jautājumi kvantitatīvo datu iegūšanai, gan atvērtie jautājumi kvalitatīvo datu iegūšanai. Anketa, kas izstrādāta angļu valodā 2018. gadā, tika tulkota latviešu valodā, pielāgota atbilstošajam vecumposmam, izmantojot atbilstošu leksiku. Datu vākšana notika gan papīra formātā, gan tiešsaistē 2022. gada pavasarī sadarbībā ar 63 skolu 122 klašu audzinātājiem visos Latvijas reģionos. Kopumā tika saņemtas 1983 skolēnu anketas.

Pētījuma ticamība un reprezentativitāte. Latvijas izglītības sistēmas mērogā **pētījums ir reprezentatīvs**, pieļaujot rezultātos statistisku kļūdu 2% robežās (Fisher et al., 1995⁸). Ņemot vērā, ka 2020./2021.mācību gadā 634 Latvijas vispārizglītojošajās izglītības iestādēs (izņemot speciālās izglītības iestādes), kas īstenoja vispārējās pamata un vidējās izglītības programmas 1. klasē ir mācījušies 19925 skolēni, 4. klasē - 17910 un 6. klasē - 20743 skolēni (IZM, 2021⁹), 2021./2022.mācību gadā tika iegūta reprezentatīva 2., 5. un 7. klašu skolēnu izlase (N=1983), kas ļauj vispārināt rezultātus uz 634 skolām ar 2% kļūdu. Pētījums arī ir reprezentatīvs visos vecumposmos (ar šādu % kļūdu rezultātos): 2. klases (4%), 5. klases (<4%) un 7. klases skolēniem (<4%).

Pētījuma dalībnieki

	2. klase	5. klase	7. klase	Kopā
Aizpildīto anketu skaits	518	644	821	1983
Klašu skaits	32	39	51	122
Skolu skaits	21	31	37	63
Vidējais bērnu skaits klasē	≈16	≈16	≈16	≈16

Anketas jautājumu iekšējā saskaņotība un iegūto datu ticamība tika pārbaudīta, izmantojot Kronbaha alfa testu. Kopumā **anketas jautājumu iekšējās saskaņotības un datu ticamības līmenis ir labs** ($\alpha=0,815$) ar šādām atšķirībām vecumposmos: 2. klasē $\alpha=0,785$; 5. klasē $\alpha=0,852$; 7. klasē $\alpha=0,809$.

Kvantitatīvo datu apstrāde un analīze tika veikta MS Excel un SPSS vidē, izmantojot aprakstošo statistiku (absolūtos lielumus un procentuālās frekvences, centrālās tendences rādītājus (vidējo aritmētisko un modu), un dispersijas rādītājus (standartnovirzi)). Kvalitatīvie dati (skolēnu izteikumi) tika izmantoti kā papildmateriāls, kas ilustrē galvenās tendences respondentu atbildēs. Tika izanalizēti 5. klašu skolēnu 1158 izteikumi (7691 vārds) un 7. klašu skolēnu 1284 izteikumi (8700 vārdu).

³ Dweck, C. S. (2000). *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development*. Psychology Press.

⁴ Marcia, J. E. (2002). Adolescence, identity, and the Bernardone family. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(3), 199-209. https://doi.org/10.1207/S1532706XID0203_01

⁵ Duckworth, A. (2016). *Grit scale*. <https://angeladuckworth.com/grit-scale/>

⁶ Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., & Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International journal of behavioral medicine*, 15(3), 194–200. <https://doi.org/10.1080/10705500802222972>

⁷ Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. Wiley.

⁸ Fisher, S., Arkin, H., & Colton, R. R. (1995). *Introducción a la Estadística*. Ateneo.

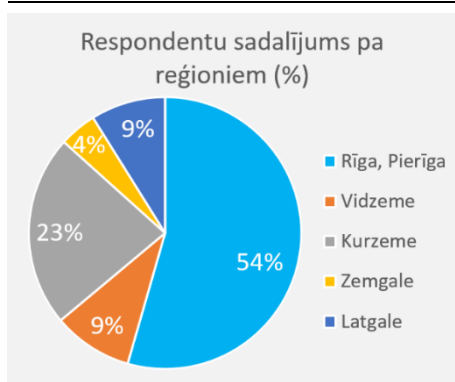
⁹ IZM. (2021). *Izglītojamo skaita sadalījums pa klasēm vispārizglītojošajās dienas apmācības programmās 2020./2021.m.g. (bez speciālajām skolām un klasēm)*. <https://www.izm.gov.lv/lv/media/11384/download>

Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti

Populārzinātniskā ziņojuma 2. sadaļa (2/4)

2. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI

Pētījuma konteksts: Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta ietvaros (2022-2024) Latvijas Universitātes zinātnieki veic longitudinālu pētījumu par skolēnu attieksmi pret sava morālā rakstura attīstīšanu. 2022. gada pavasarī tika veikts pētījuma par 2., 5. un 7. klašu skolēnu attieksmi pret morālā rakstura attīstīšanu 1. mērījums, kurā piedalījās 1983 skolēni no 63 skolu 122 klasēm dažādos Latvijas reģionos. Šajā ziņojuma sadaļā prezentēti **2. klašu skolēnu anketēšanas rezultāti**.

Par respondentiem

Pētījumā piedalījās 518 2. klases skolēni no 21 skolas 32 klasēm (vidēji ≈ 16 skolēni klasē), 273 zēni (53%), 245 meitenes (47%). Pārsvarā respondenti bija 8-9 gadus veci (97%). Vairākums respondentu bija no Rīgas un Pierīgas (54%) un no Kurzemes (23%), bet kopumā šajā pētījumā tika pārstāvēti visi Latvijas reģioni.

Pētījumā aplūkota skolēnu izpratne par morālo attīstīšanu (A), vēlēšanās pilnveidot savu raksturu (B), praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsme (C) un izjustais gandarījums un atbalsts (D).

A. SKOLĒNU IZPRATNE PAR MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

Skolēnu izpratnes līmenis tika izvērtēts no 0 līdz 1 sešos rādītājos, kuri ietver sevī galvenās morālās izaugsmes komponentes (gandarījums, praktizēšana, zināšanas, emocijas, brīvība un mērķtiecība).

2. klašu skolēnu izpratnes vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 0,91 no max. 1

Apgalvojumi	Procenti (%)	Vidējais aritmētiskais (\bar{x})
PRIEKŠ, DAROT LABUS DARBUS, VEICINA LABA RAKSTURA ATTĪSTĪBU	6% nepiekrītu, 94% piekrītu	0,94
LAI ATTĪSTĪTU LABU RAKSTURU, MAN IR JĀTRENĒJAS, JĀATKĀRTO NOTEIKTAS DARBĪBAS	17% nepiekrītu, 83% piekrītu	0,83
JĀ ES MĀCĪŠOS, KĀ PAREIZI RĪKOTIES, TAD MANS RAKSTURS KĻŪS LABĀKS	6% nepiekrītu, 94% piekrītu	0,94
JĀ ES CENTĪŠOS KONTROLĒT SAVAS EMOCIJAS, TAD MANS RAKSTURS KĻŪS LABĀKS	10% nepiekrītu, 90% piekrītu	0,90
JĀ ATTĪSTĪŠU LABU RAKSTURU, TAD MAN BŪS VIEGLĀK DARĪT LABUS DARBUS	5% nepiekrītu, 95% piekrītu	0,95
ES VARU ATTĪSTĪT LABU RAKSTURU VISAS SAVAS DZĪVES GARUMĀ	8% nepiekrītu, 92% piekrītu	0,92

■ nepiekrītu ■ piekrītu 0 1

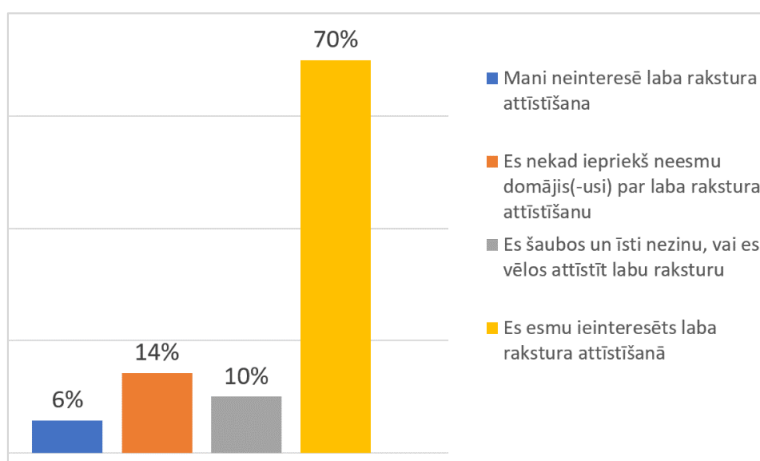
Kopumā 2. klašu skolēnu izpratne par tikumiskās attīstības procesu ir ļoti laba ($\bar{x} = 0,91$ no max. 1). Viszemākais izpratnes līmenis attiecas uz praktizēšanas nepieciešamību, lai uzlabotu raksturu ($\bar{x} = 0,83$). Visaugstākais līmenis attiecas uz izpratni, ka labs raksturs palīdz vieglāk rīkoties labi ($\bar{x} = 0,95$). Teicamā līmenī ir arī izpratne par prieka svarīgo lomu laba rakstura veidošanās procesā ($\bar{x} = 0,94$).

B. SKOLĒNU PERSONĪGĀ ATTIEKSME PRET MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANU

Skolēnu attieksme pret morālā rakstura attīstīšanu tika izvērtēta četros brieduma līmeņos.

2. klašu skolēnu attieksmes vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,44 no max. 4

Apmēram 2/3 skolēnu (70%) izvēlējās variantu "Es esmu ieinteresēts laba rakstura attīstīšanā". Tikai 6% nav ieinteresēti, bet 14% nekad nebija iepriekš domājuši par laba rakstura veidošanos un 10% šaubījās iesaistīties laba rakstura attīstībā.

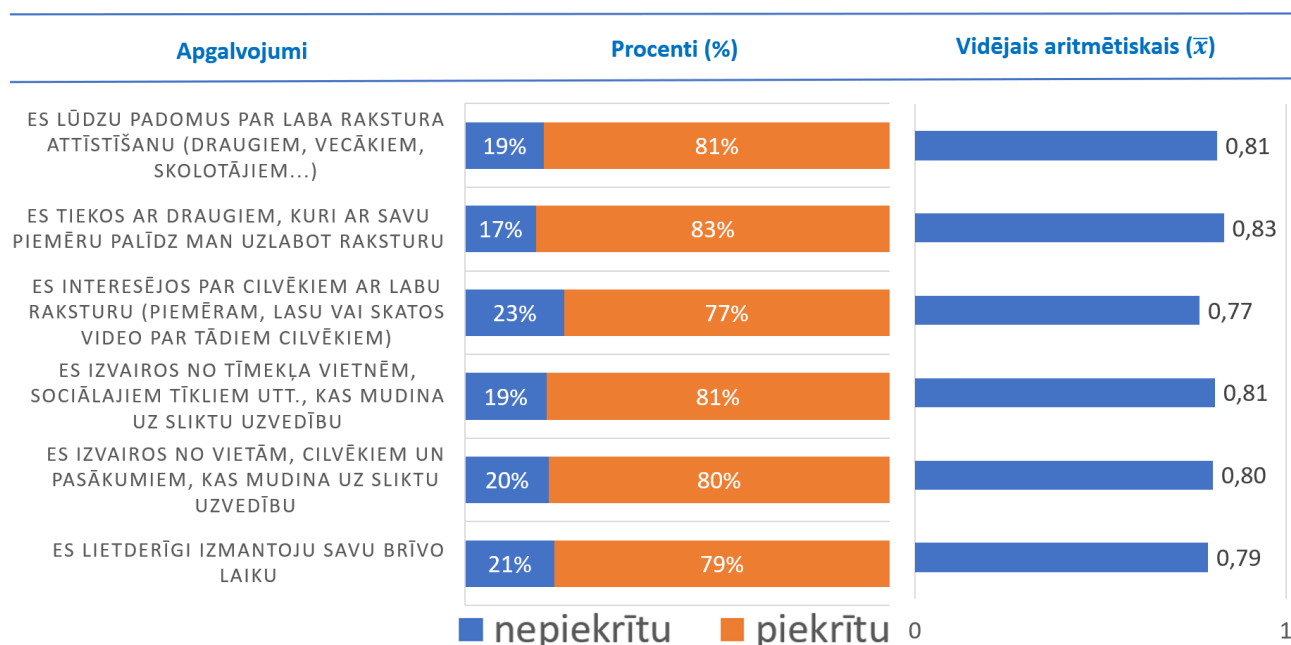

C. MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANA DZĪVES DARBĪBĀ

C1. PLĀNS MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANAI

Skolēnu plāni praktiskai iesaistei savā morālajā izaugsmē tika izvērtēti no 0 līdz 1 sešos rādītājos, kuri ietver sevī galvenās morālās izaugsmes stratēģijas (padomu meklēšana, draugu palīdzība, morālo paraugu sekošana, izvairīšanās no kaitīgām vidēm un mērķtiecīga brīvā laika izmantošana).

2. klašu skolēnu iesaistīšanās stratēģijas vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 0,80 no max. 1

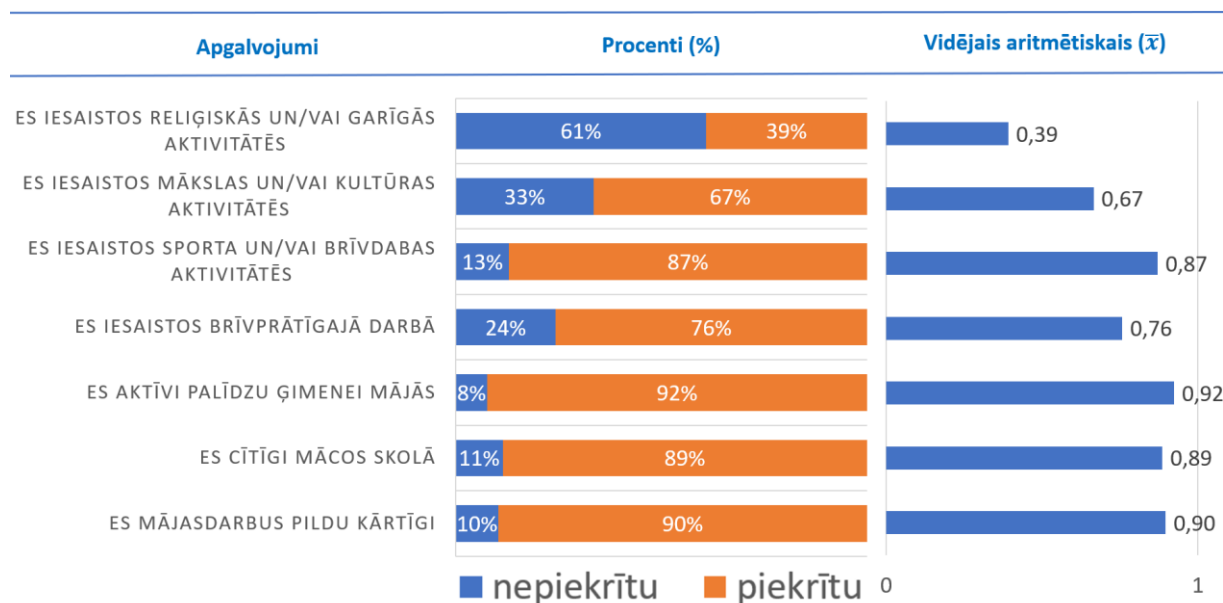
Attiecībā uz morālā rakstura attīstīšanas rīcības plāniem, kopumā 2. klašu skolēni pozicionē sevi pietiekami labi ($\bar{x} = 0,80$ no max. 1). Augstākais rādītājs attiecas uz tikšanos ar draugiem, kas sekmē

izaugsmi ($\bar{x} = 0,83$). Skolēni viszemāk novērtēja savu ieinteresētību par morālajām autoritātēm ($\bar{x} = 0,77$).

C2. AKTIVITĀTES, KAS PALĪDZ ATTĪSTĪT MORĀLO RAKSTURU

Skolēnu praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsmē tika izvērtēta no 0 līdz 1 septiņos rādītājos, kas attiecas uz galvenajām vidēm, kurās morālā izaugsme var notikt.

2. klašu skolēnu praktiskās iesaistīšanās vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 0,77 no max. 1

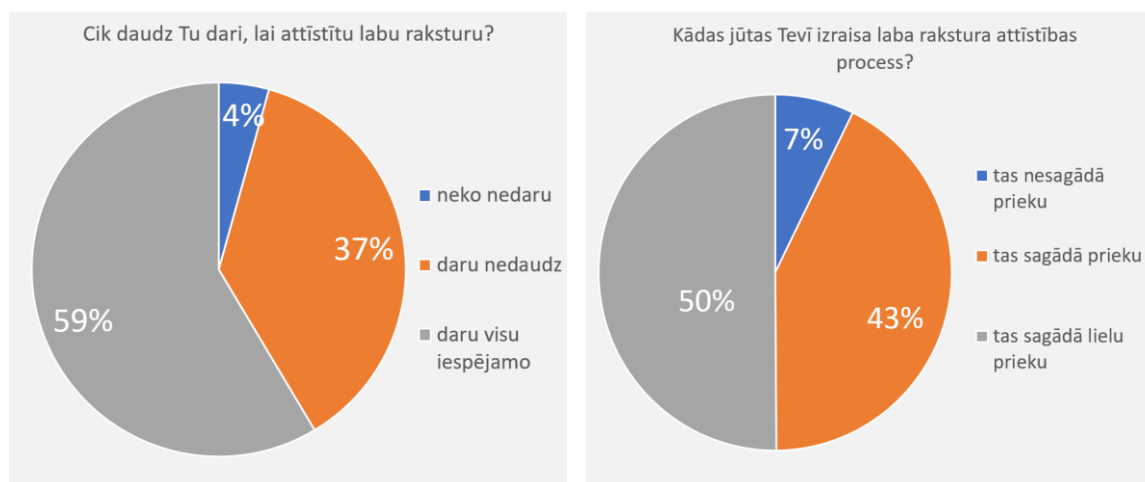
Kas attiecas uz aktivitātēm, kurās 2. klašu skolēni iesaistās un kas varētu palīdzēt iegūt labu raksturu, kopumā iesaistīšanās tika vērtēta diezgan labi ($\bar{x} = 0,77$ no max. 1), bet **starp rādītājiem ir lielas svārstības**. Skolēni visaktīvāk iesaistās ģimenē ($\bar{x} = 0,92$), skolā un sporta/brīvdabas aktivitātēs. Skolēni nozīmīgi mazāk iesaistās brīvprātīgajā darbā ($\bar{x} = 0,76$), un vēl mazāk mākslas un kultūras aktivitātēs (33% neiesaistās). Viszemākais rādītājs attiecas uz iesaistīšanos reliģiskajās un garīgajās aktivitātēs ($\bar{x} = 0,39$; 61% respondentu apzīmēja, ka neiesaistās tajās).

D. GANDARĪJUMS UN ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR SKOLĒNU MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

D1. PERSONISKĀ ATZĪŠANA UN MOTIVĀCIJA

Skolēnu personiskais skatījums uz savu morālo izaugsmi tika izvērtēts trīs ballu skalā, pamatojoties uz viņu iesaistīšanās un gandarījuma pašvērtējumu.

2. klašu skolēnu personiskā pašvērtējuma vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 2,49 no max. 3

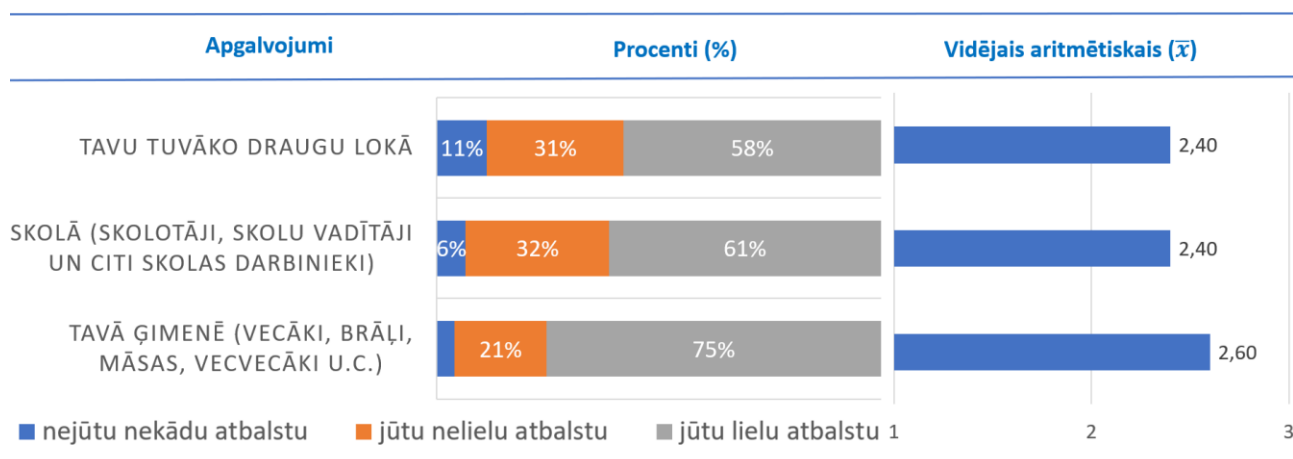

59% bērnu uzskata, ka dara visu iespējamo, lai attīstītu morālo raksturu, un 37% dara nedaudz šajā jomā. Savukārt, **93% respondentu iegūst prieku vai lielu prieku šajā procesā**, kamēr 7% respondentu morālās izaugsmes process nesagādā prieku.

D2. SOCIĀLĀ ATZĪŠANA (APKĀRTĒJO ATBALSTS SKOLĒNU MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ)

Skolēnu uztvertais atbalsts morālā rakstura attīstīšanai tika izvērtēts trīs līmeņos, fokusējoties uz trim rādītājiem, kas attiecas uz galvenajām vidēm, kurās varētu saņemt atbalstu (draugu lokā, skolā, ģimenē).

2. klašu skolēnu uztvertā atbalsta vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 2,58 no max. 3

Morālā rakstura attīstīšanā bērni jūt diezgan lielu atbalstu no apkārtējiem ($\bar{x} = 2,58$ no max. 3). Vislielāko atbalstu viņi jūt no ģimenes ($\bar{x} = 2,6$; 75% jūt lielu atbalstu un 21% - nelielu atbalstu). Atbalsts no draugiem un skolā ir arī samērā augsts ($\bar{x} = 2,4$; tikai 6% nejūt nekādu atbalstu no skolas un 11% - no draugiem).

2. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS 1. MĒRĪJUMA REZULTĀTU APKOPOJUMS

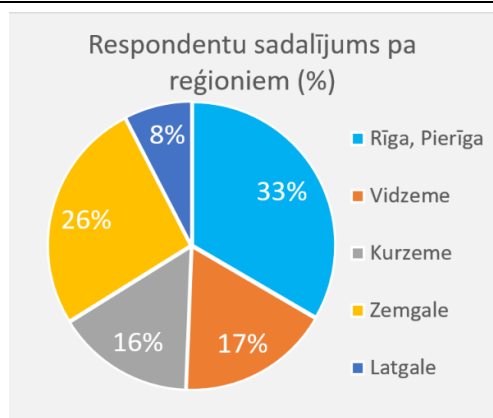
- ❖ Kopumā visaugstākais rādītājs attiecas uz izpratni par morālās attīstības procesu ($\bar{x} = 0,91$ no max. 1), īpaši attiecībā uz izpratni par to, ka **labs raksturs palīdz vieglāk rīkoties labi** (tam piekrīt 91% skolēnu), un uz zināšanu un prieka svarīgo lomu laba rakstura veidošanās procesā.
- ❖ Liela ir arī bērnu interese iesaistīties savā morālajā izaugsmei ($\bar{x} = 3,44$ no max. 4): 70% izvēlējās variantu “Es esmu ieinteresēts laba rakstura attīstīšanā”, bet tikai 6% nav ieinteresēti.
- ❖ 2. klašu skolēnu morālās izaugsmes dzīves darbībā līmenis arī ir samērā augsts ($\bar{x} = 0,78$ no max. 1), īpaši augstā līmenī ir bērnu rīcības plāni šajā jomā ($\bar{x} = 0,80$ no max. 1): 83% bērnu draudzējas ar vienaudžiem, kas sekmē morālo izaugsmi; tomēr 23% neinteresējas par cilvēkiem ar labu raksturu – morālajām autoritātēm. Savai morālajai izaugsmei **bērni bieži iesaistās ģimenes darbos** (92% respondentu aktīvi iesaistās), kā arī skolā un sportā/brīv dabas aktivitātēs, kaut gan iesaistīšanās brīvprātīgajā darbā un kultūras/mākslas aktivitātēs ir nedaudz zemākā līmenī (67-76% robežās). Garīgās/religiskās aktivitātes ir vismazāk izmantotas iespējas morālajā izaugsmei (tikai 39% bērnu iesaistās tajās).
- ❖ Bērnu morālās identitātes līmenis ir labs ($\bar{x} = 2,53$ no max. 3), kaut gan tas ir zemākais kopējais rādītājs: 59% bērnu uzskata, ka dara visu iespējamo, lai attīstītu morālo raksturu, **un 93% iegūst prieku vai lielu prieku šajā procesā**. Daudzi bērni jūt apkārtējo atbalstu morālajai izaugsmei, sevišķi no ģimenes (96% bērnu jūt nelielu vai lielu atbalstu morālajai izaugsmei ģimenē). Atbalsts no draugiem un skolā ir arī samērā augsts ($\bar{x} = 2,40$ no max. 3).

Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti

Populārzinātniskā ziņojuma 3. sadaļa (3/4)

5. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI

Pētījuma konteksts. Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta ietvaros (2022-2024) Latvijas Universitātes zinātnieki veic longitudinālu pētījumu par skolēnu attieksmi pret sava morālā rakstura attīstīšanu. 2022. gada pavasarī tika veikts pētījuma par 2., 5. un 7. klašu skolēnu attieksmi pret morālā rakstura attīstīšanu 1. mērījums, kurā piedalījās 1983 skolēni no 63 skolu 122 klasēm dažādos Latvijas reģionos. Šajā ziņojuma sadaļā prezentēti **5. klašu skolēnu anketēšanas rezultāti**.

Par respondentiem

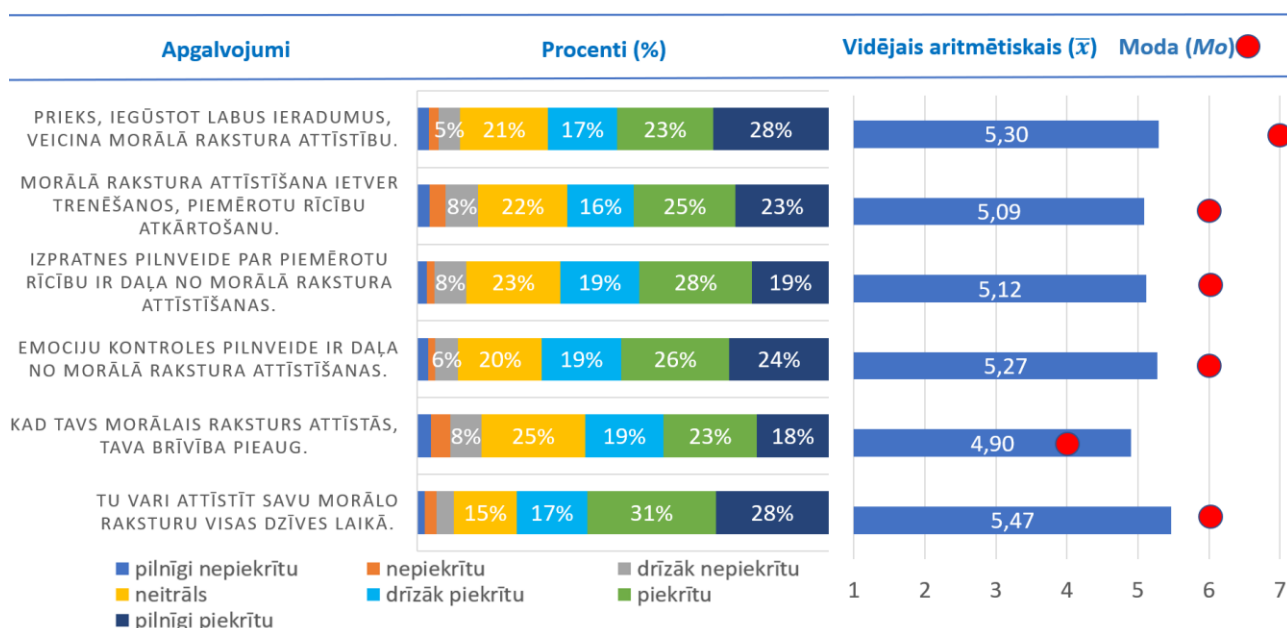
Pētījumā piedalījās 644 5. klašu skolēni no 31 skolas 39 klasēm (vidēji ≈ 16 skolēni klasē). Zēnu un meiteņu skaits ir līdzsvarots (par 4% vairāk meiteņu). Pārsvarā respondenti bija 11-12 gadus veci (95%). Vairākums respondentu bija no Rīgas un Pierīgas (33%) un no Zemgales (26%), bet kopumā šajā pētījumā tika pārstāvēti visi Latvijas reģioni.

Pētījumā aplūkota skolēnu izpratne par morālo attīstīšanu (A), vēlēšanās pilnveidot savu raksturu (B), praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsme (C) un izjustais gandarījums un atbalsts (D).

A. SKOLĒNU IZPRATNE PAR MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

Skolēnu izpratnes līmenis tika izvērtēts septiņu ballu skalā sešos rādītājos, kuri ietver sevī galvenās morālās izaugsmes komponentes (gandarījums, praktizēšana, zināšanas, emocijas, brīvība un mērķtiecība).

5. klašu skolēnu izpratnes vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 5,19 no max. 7

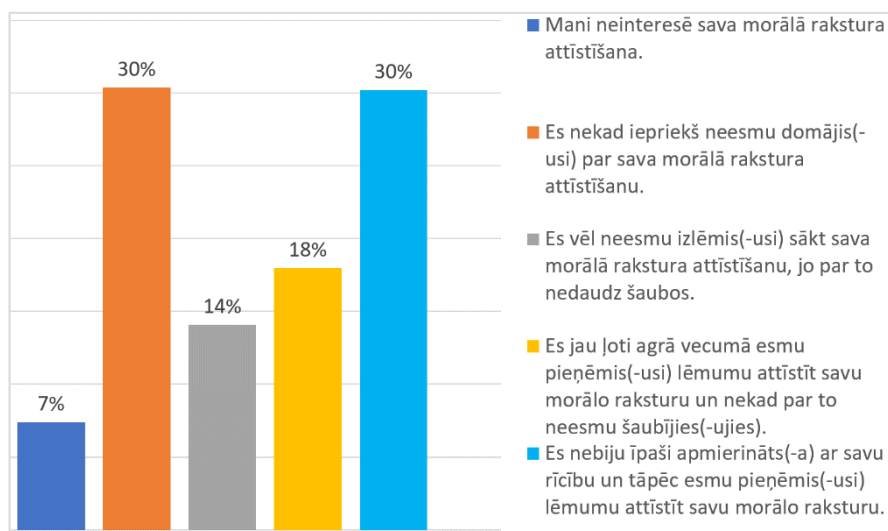
Kopumā 5. klašu skolēnu izpratne par morālā rakstura attīstības procesu ir samērā laba ($\bar{x} = 5,19$ no max. 7). Viszemākais izpratnes līmenis attiecas uz izpratni par to, ka brīvība pieaug līdz ar rakstura attīstību ($Mo = 4$, $\bar{x} = 4,90$). Vislabākā izpratne attiecas uz iespēju pilnveidot raksturu visas dzīves laikā ($Mo = 6$, $\bar{x} = 5,47$). **Visvairāk skolēnu piekrīt tam, ka var attīstīt raksturu visu mūžu** (76%, $Mo = 6$), ka emociju kontrole ir daļa no rakstura attīstīšanas (69%, $Mo = 6$) un ka prieks veicina morālā rakstura attīstību (68%, $Mo = 7$).

B. SKOLĒNU PERSONĪGĀ ATTIEKSME PRET MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANU

Skolēnu lēmums iesaistīties savā morālajā izaugsmē tika izvērtēts piecos brieduma līmeņos.

5. klašu skolēnu attieksmes vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,33 no max. 5

Apmēram viena trešdaļa skolēnu (30%) izvēlējās variantu "Es nekad iepriekš neesmu domājis(-usi) par sava morālā rakstura attīstīšanu" (skolnieka komentārs: "*Es pirmo reizi iedomājos par morālā rakstura attīstīšanu un pirmo reizi dzirdu, ka raksturu var attīstīt*") un "Es nebiju apmierināts(-a) ar savu uzvedību un tāpēc esmu pieņēmis(-usi) lēmumu attīstīt savu morālo raksturu" (skolnieka komentārs: "*Es*

nesen sapratu, ka mana uzvedība un attieksme pret visu ir pavirša, tāpēc mēģinu to uzlabot"). Tikai 7% skolēnu deva priekšroku variantam "Mani neinteresē sava morālā rakstura attīstīšana" (skolnieka komentārs: "*Jo es sevi zinu un es sevi nevaru mainīt*"), bet 14% šaubījās, vai ir/nav jāiesaistās morālā rakstura attīstībā (skolnieces komentārs: "*Tas ir grūti un ilgi, nezinu, vai būs tāda pacietība, un es zinu, ka man ir jāmainās priekš citiem un priekš sevis, bet es nevēlos priekš sevis*"). Gandrīz 1/5 respondentu (18%) uzskata, ka sen jau ir centušies kļūt par labākiem cilvēkiem (skolnieces komentārs: "*Es cenšos būt labāks cilvēks un mani vecāki ir man mācījuši to no pirmajām dienām*").

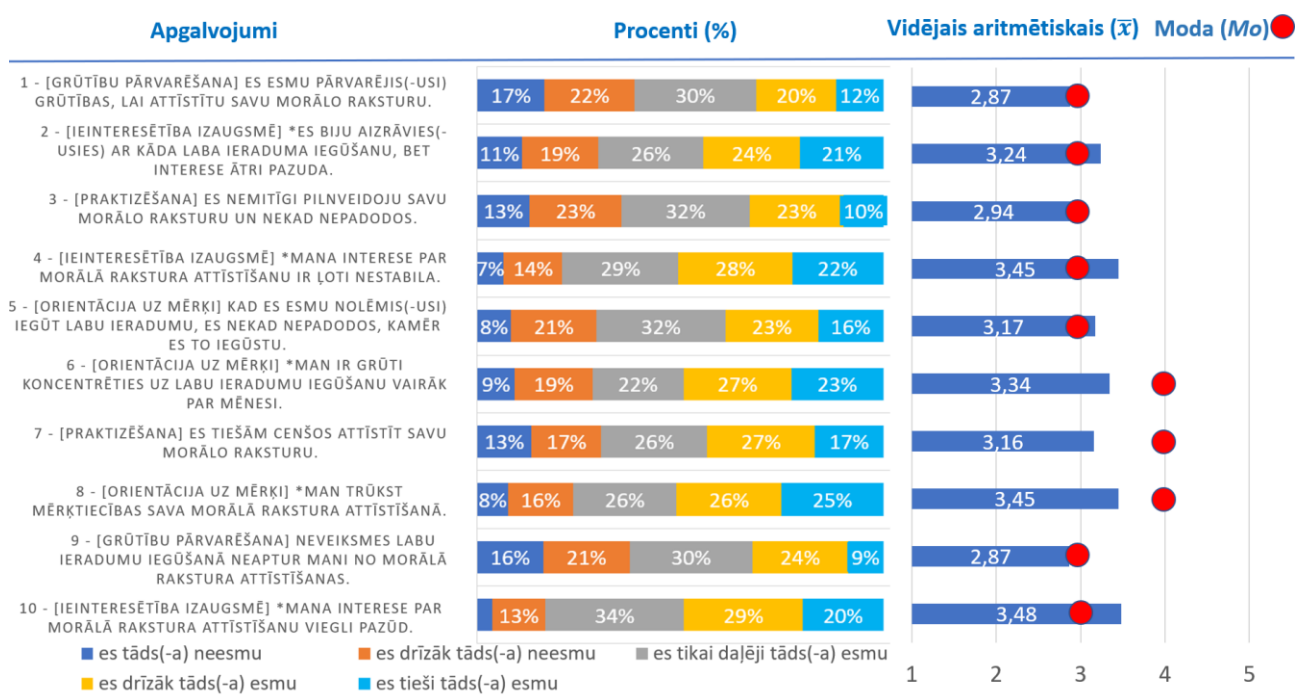
C. MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANA DZĪVES DARBĪBĀ

C1. PIEREDZE MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ

Skolēnu praktiskā pieredze morālajā izaugsmē tika izvērtēti piecu ballu skalā desmit veiksmīgās pieredzes rādītājos, kas norāda uz viņu ieinteresētības stabilitāti, attieksmi grūtību pārvarēšanā, orientāciju uz mērķi un praktizēšanas intensitāti.

5. klašu skolēnu pieredzes korigētais vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,20 no max. 5

Kopumā respondentiem bija diezgan neitrāla pieredze morālā rakstura attīstībā ($\bar{x} = 3,20$, trim rādītājiem $Mo = 4$, pārējiem $Mo = 3$), ņemot vērā, ka 3 = "es tikai daļēji tāds(-a) esmu". Visaugstākie rādītāji bija saistīti ar respondentu ieinteresētību savā morālajā izaugsmē (Nr. 2 un īpaši Nr. 4 un Nr. 10) un orientāciju uz mērķi (īpaši Nr. 6 un īpaši Nr. 8). Viszemākie rādītāji ir saistīti ar grūtību pārvarēšanu (Nr. 1 un 9) un ar pastāvīgu praktizēšanu (Nr. 3).

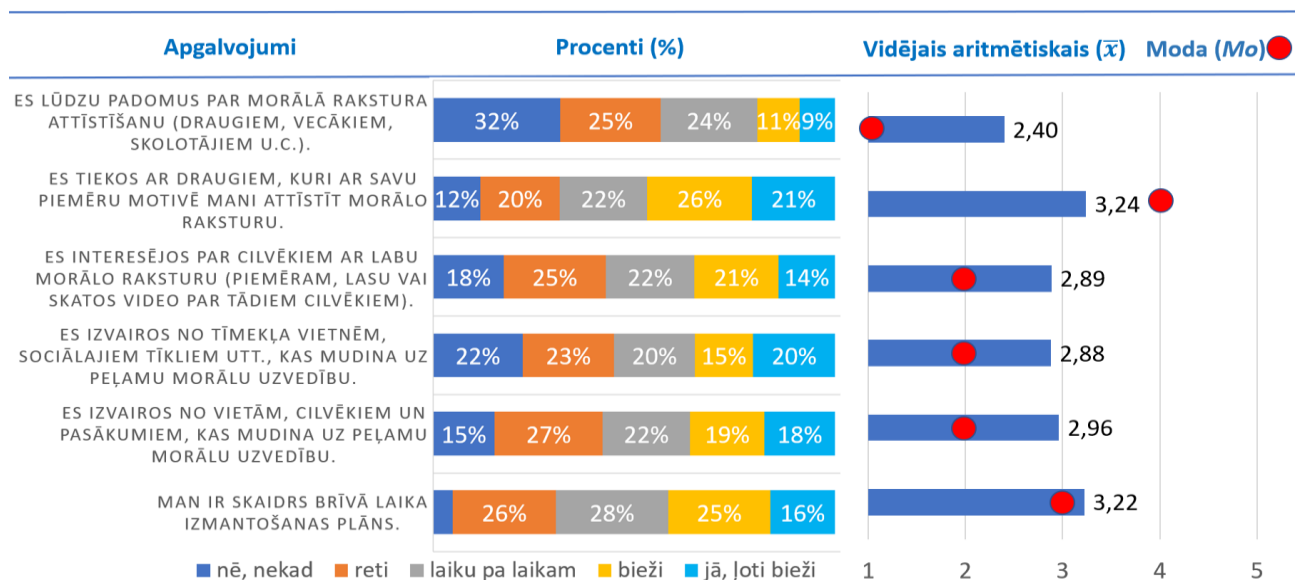
Piezīme. Rādītāji, kas apzīmēti ar *, bija apgriezti. Attēlā tiek atspoguļoti korigētie dati.

C2. IESAISTĪŠANĀS MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ

C2.1. PLĀNS MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANAI

Skolēnu plāni praktiskai iesaistei savā morālajā izaugsmē tika izvērtēti piecu ballu skalā sešos rādītājos, kuri ietver sevī galvenās morālās izaugsmes stratēģijas (padomu meklēšana, draugu palīdzība, sekošana morālajiem paraugiem, izvairīšanās no kaitīgām vidēm un mērķtiecīga brīvā laika izmantošana).

5. klašu skolēnu iesaistīšanās stratēģijas vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 2,93 no max. 5

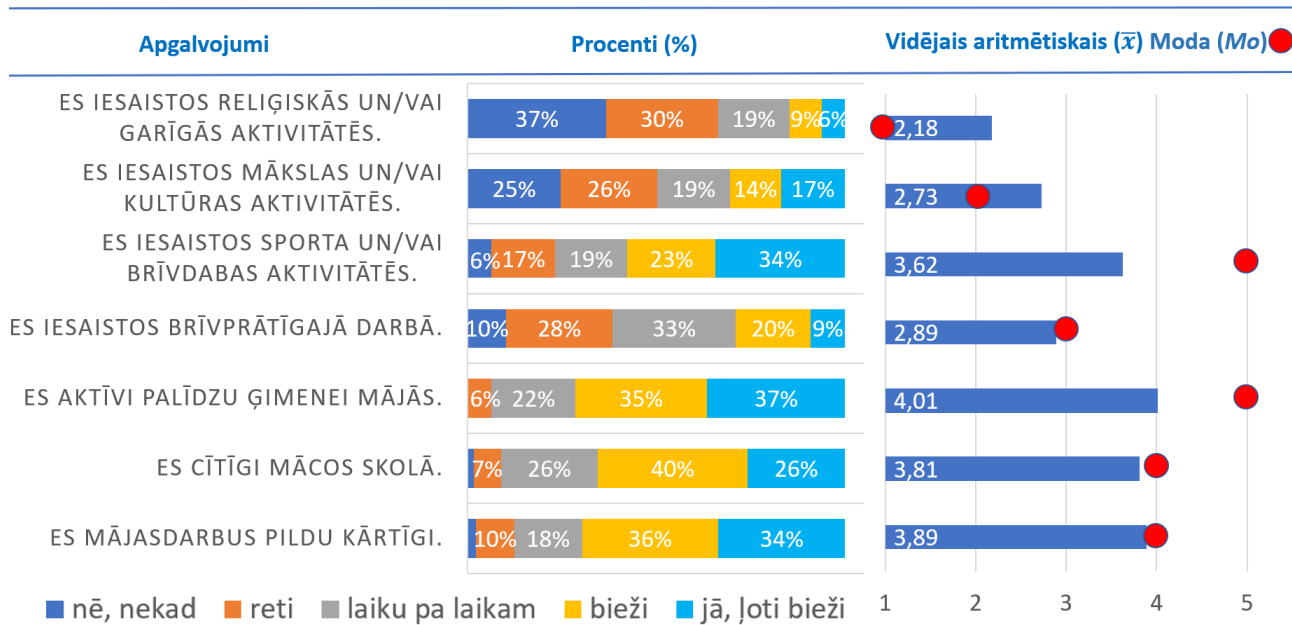

Attiecībā uz morālā rakstura attīstīšanas rīcības plāniem, kopumā skolēni pozicionē sevi nedaudz zem vidējā ($\bar{x} = 2,93$ no max. 5). Augstākie rādītāji ir brīvā laika plānošanai ($Mo = 3$, $\bar{x} = 3,22$) un komunikācijai ar draugiem, kuri sekmē izaugsmi ($Mo = 4$, $\bar{x} = 3,24$). 5. klašu skolēni reti lūdz padomu šajā jomā ($Mo = 1$, $\bar{x} = 2,40$), viņi arī pievērš salīdzinoši maz uzmanības, lai izvairītos no morāli neieteicamām tīmekļa vietnēm ($Mo = 2$, $\bar{x} = 2,88$) un arī maz interesējas par morālajām autoritātēm ($Mo = 2$, $\bar{x} = 2,89$).

C2.2. AKTIVITĀTES, KAS PALĪDZ ATTĪSTĪT MORĀLO RAKSTURU

Skolēnu praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsme tika izvērtēta piecu ballu skalā septiņos rādītājos, kas attiecas uz galvenajām vidēm, kurās morālā izaugsme var notikt.

5. klašu skolēnu praktiskās iesaistīšanās vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,30 no max. 5

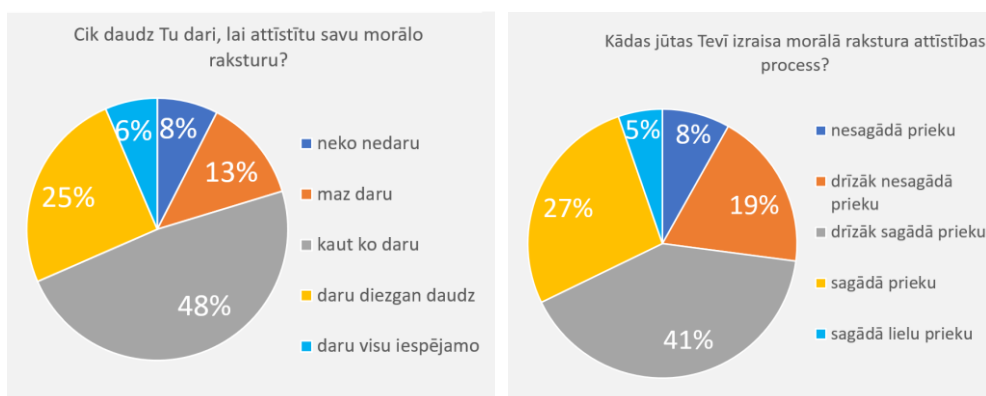
Kas attiecas uz aktivitātēm, kurās 5. klašu skolēni iesaistās, un kas varētu palīdzēt iegūt labus morālos ieradumus, kopumā iesaistīšanās morālā rakstura attīstīšanā ir vidējā līmenī (\bar{x} = 3,30 no max. 5), bet starp rādītājiem ir lielas svārstības. Jaunieši visaktīvāk iesaistās ģimenes dzīvē, palīdzot mājās (Mo = 5, \bar{x} = 4,01), kārtīgi pilda mājas darbus (Mo = 4, \bar{x} = 3,89), cītīgi mācās skolā (Mo = 4, \bar{x} = 3,81) un piedalās sporta un brīvdabas aktivitātēs (Mo = 5, \bar{x} = 3,62), bet ievērojami mazāk viņi iesaistās brīvprātīgajā darbā (Mo = 3, \bar{x} = 2,89), un vēl mazāk mākslas un kultūras aktivitātēs (Mo = 2, \bar{x} = 2,73 no max. 5, jo 51% respondentu reti vai nekad neiesaistās tajās). **Viszemākais rādītājs attiecas uz iesaistīšanos reliģiskajās un garīgajās aktivitātēs (Mo = 1, \bar{x} = 2,18 no max. 5; 37% respondentu nekad neiesaistās un 30% - reti).**

D. GANDARĪJUMS UN ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR SKOLĒNU MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

D1. PERSONISKĀ ATZĪŠANA UN MOTIVĀCIJA

Skolēnu personiskais skatījums uz savu morālo izaugsmi tika izvērtēts piecu ballu skalā divos rādītājos, pamatojoties uz viņu iesaistīšanās un gandarījuma pašvērtējumu.

5. klašu skolēnu personiskā pašvērtējuma vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,06 no max. 5

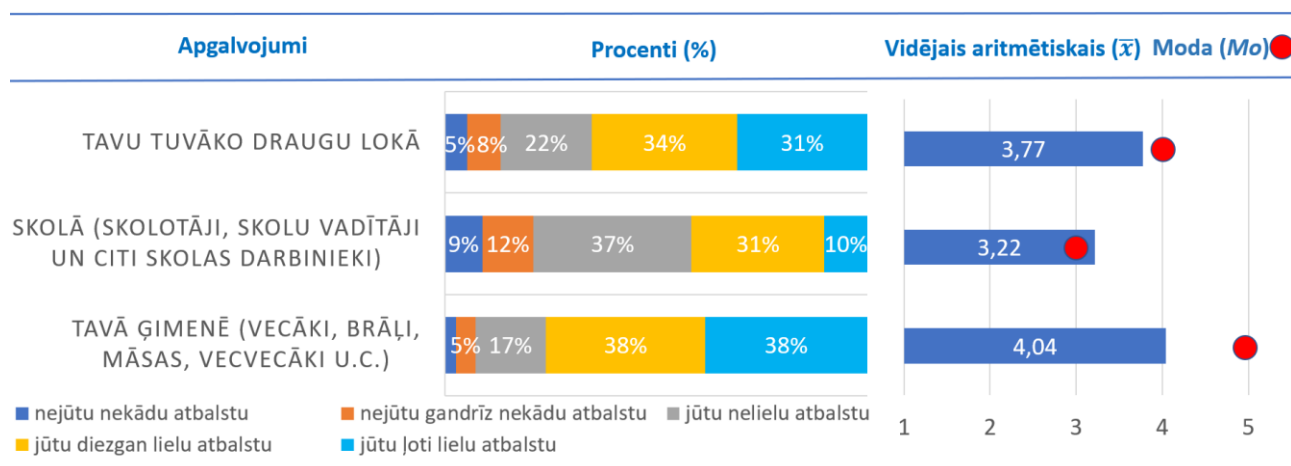

31% skolēnu uzskata, ka dara diezgan daudz vai dara visu iespējamo, lai attīstītu morālo raksturu. Bet 21% dara maz vai neko nedara šajā jomā. Visvairāk skolēnu (48%, $Mo = 3$) uzskata, ka kaut ko dara, lai attīstītu savu morālo raksturu. Arī 48% skolēnu ($Mo = 3$) drīzāk iegūst prieku un vēl 32% iegūst prieku vai lielu prieku šajā procesā, kamēr 27% skolēnu morālās izaugsmes process nesagādā vai drīzāk nesagādā prieku. Analizējot skolēnu izteikumus par to, kā viņi jūtas morālā rakstura attīstīšanā, ir konstatētas vairākas tendences: motivācijas trūkums (skolnieces komentārs: “*Es nejūtos motivēta, jo īsti nezinu daudz ko par to*”), emociju/attieksmes trūkums (skolnieka komentārs: “*Neko nejūtu, bet zinu, ka jābūt labam cilvēkam*”), pozitīvas attieksmes/emociju klātbūtne (skolnieka komentārs: “*Es jūtos ļoti labi, jo mans raksturs paliek labāks un man tas sagādā prieku*”), grūtību/izaicinājumu klātbūtne (skolnieka komentārs: “*Es dažreiz gribu padoties, jo tas ir grūti, bet es tik un tā cenšos*”).

D2. SOCIĀLĀ ATZĪŠANA (APKĀRTĒJO ATBALSTS SKOLĒNU MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ)

Skolēnu uztvertais atbalsts morālā rakstura attīstīšanai tika izvērtēts 5 ballu skalā trīs rādītājos, kas attiecas uz galvenajām vidēm, kurās varētu saņemt atbalstu (draugu lokā, skolā, ģimenē).

5. klašu skolēnu uztvertā atbalsta vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,68 no max. 5

Morālā rakstura attīstīšanā jaunieši jūt samērā lielu atbalstu no apkārtējiem ($\bar{x} = 3,68$ no max. 5). Vislielāko atbalstu viņi jūt no ģimenes ($Mo = 5$, $\bar{x} = 4,04$; 38% jūt ļoti lielu atbalstu un 38% diezgan lielu atbalstu) un draugiem ($Mo = 4$, $\bar{x} = 3,77$; 31% jūt ļoti lielu atbalstu un 34% diezgan lielu atbalstu), bet vismazāko – no skolas ($Mo = 3$, $\bar{x} = 3,22$; 21% nejūt nekādu vai gandrīz nekādu atbalstu). Šādi skolēnu izteikumi, daloties ar piemēru no savas dzīves, ilustrē kvantitatīvos datus: “*Es kopā ar draugiem runāju par lietām, kas ar mani notiek, un viņi sniedz atbalstu*” (skolnieka komentārs par atbalstu draugu lokā); “*Mani vecāki palīdz ļoti un vienmēr pasaka, lai es cenšos un nepadodos*” (skolnieces komentārs par ģimenes atbalstu); “*Mani skolotāji rāda labu piemēru uzvedībā*” (skolnieces komentārs par atbalstu skolas vidē); “*Piemēram, es gatavojos runāt radošajā pētnieciskajā darbā un es ļoti biju stresā, bet mani iedvesmoja un uzmundrināja ģimene, draugi un skolotājas*” (skolnieces komentārs par atbalstu dažādās vidēs).

5. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS 1. MĒRĪJUMA REZULTĀTU APKOPOJUMS

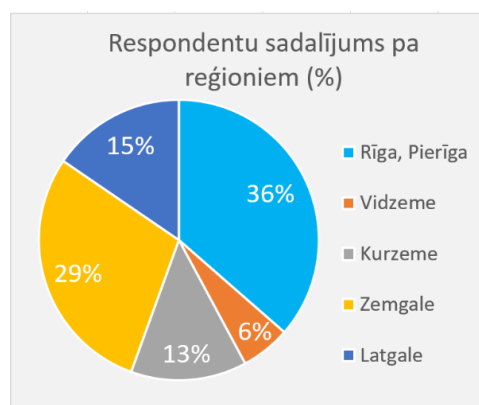
- ❖ Kopumā visaugstākais rādītājs attiecas uz izpratni par morālās attīstības procesu ($\bar{x} = 5,19$ no max. 7), īpaši attiecībā uz izaugsmes procesa nepārtrauktību dzīves garumā (tam piekrīt 76% respondentu, $Mo = 6$) un uz emociju kontroli (69%, $Mo = 6$) un prieka lomu šajā procesā (68%, $Mo = 7$).
- ❖ Jauniešu morālās identitātes līmenis vērtējams kā vidējs ($\bar{x} = 3,37$ no max. 5). Tomēr, 73% no respondentiem iegūst prieku šajā procesā, un daudzi jūt apkārtējo atbalstu morālajai izaugsmei ($\bar{x} = 3,68$ no max. 5), it īpaši ģimenē, jo 76% respondentu ir norādījuši, ka **jūt lielu vai ļoti lielu atbalstu morālajai izaugsmei tieši ģimenes lokā** ($Mo = 5$).
- ❖ Jauniešu lēmuma briedums iesaistīties savā morālajā izaugsmei ir vidējā līmenī ($\bar{x} = 3,33$ no max. 5): 48% jauniešu stabili iesaistās savā morālajā izaugsmei vai kopš bērnības (18%), vai pēc personīgas morālās atgriešanās (pēc kļūdām vai neveiksmēm) (30%).
- ❖ Viszemākais kopējais rādītājs ir 5. klašu skolēnu morālajai izaugsmei dzīves darbībā ($\bar{x} = 3,14$ no max. 5), un it īpaši zemā līmenī ir jauniešu plānošana šajā jomā (57% reti vai nekad nelūdz padomus par morālā rakstura attīstīšanu ($Mo = 1$), **45% reti vai nekad necenšas izvairīties no morāli graužošanas vides tiešsaistē** ($Mo = 2$), un 43% neieinteresējas vai reti interesējas par reālajiem cilvēkiem – morāles paraugiem ($Mo = 2$)). Savu morālo izaugsmi jaunieši bieži veicina, iesaistoties ģimenes darbos ($Mo = 5$), skolas aktivitātēs ($Mo = 4$) un sporta/brīvdabas aktivitātēs ($Mo = 5$), tomēr iesaistīšanās kultūras/mākslas ($Mo = 2$) un garīgajās/reliģiskajās aktivitātēs ($Mo = 1$) ir reti izmantotas iespējas morālajai izaugsmei.

Latvijas skolēnu morālā rakstura attīstīšana: 1. mērījuma rezultāti

Populārzinātniskā ziņojuma 4. sadaļa (4/4)

7. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS REZULTĀTI

Pētījuma konteksts. Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta ietvaros (2022-2024) Latvijas Universitātes zinātnieki veic longitudinālu pētījumu par skolēnu attieksmi pret sava morālā rakstura attīstīšanu. 2022. gada pavasarī tika veikts pētījuma par 2., 5. un 7. klašu skolēnu attieksmi pret morālā rakstura attīstīšanu 1. mērījums, kurā piedalījās 1983 skolēni no 63 skolu 122 klasēm dažādos Latvijas reģionos. Šajā ziņojuma sadaļā prezentēti **7. klašu skolēnu anketēšanas rezultāti**.

Par respondentiem

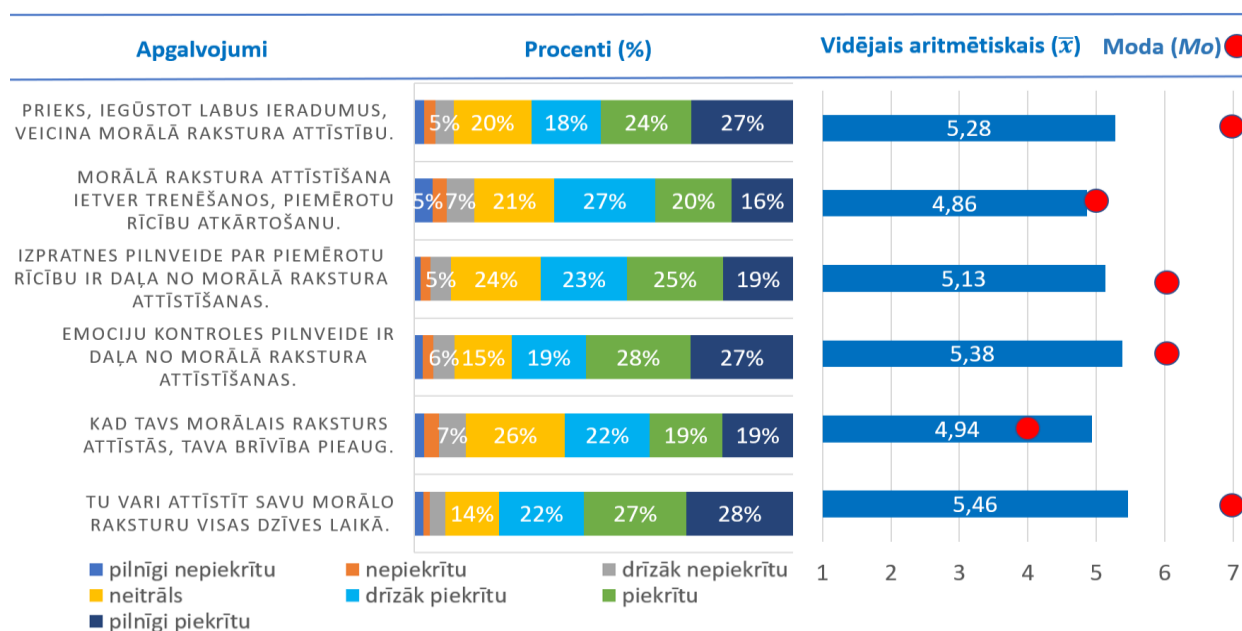
Pētījumā piedalījās 821 7. klašu skolēns no 37 skolu 51 klases (vidēji ≈ 16 skolēni klasē), 409 zēni (49,8%), 412 meitenes (50,2%). Pārsvārā respondenti bija 13-14 gadus veci (97%). Vairākums respondentu bija no Rīgas un Pierīgas (36%) un no Zemgales (29%), bet kopumā šajā pētījumā tika pārstāvēti visi Latvijas reģioni.

Pētījumā aplūkota skolēnu izpratne par morālo attīstīšanu (A), vēlēšanās pilnveidot savu raksturu (B), praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsme (C) un izjustais gandarījums un atbalsts (D).

A. SKOLĒNU IZPRATNE PAR MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

Skolēnu izpratnes līmenis tika izvērtēts septiņu ballu skalā sešos rādītājos, kuri ietver sevī galvenās morālās izaugsmes komponentes (gandarījums, praktizēšana, zināšanas, emocijas, brīvība un mērķtiecība).

7. klašu skolēnu izpratnes vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 5,17 no max. 7

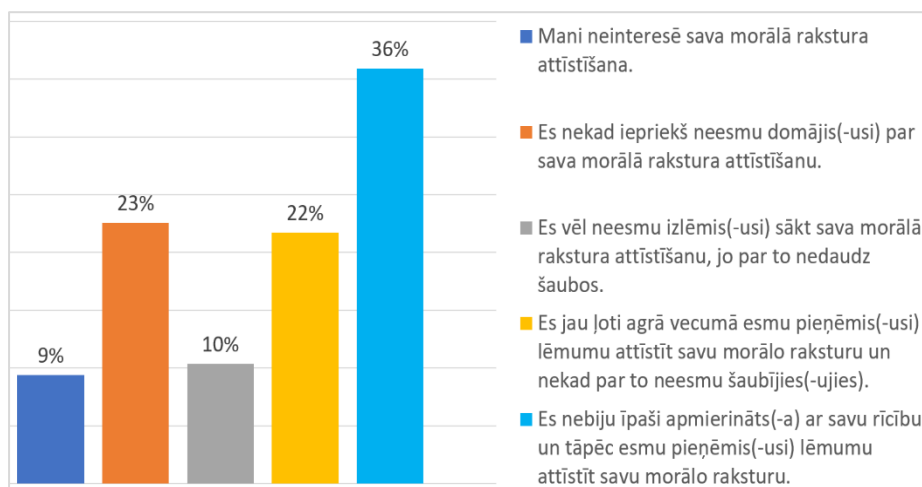
Kopumā 7. klašu skolēnu izpratne par morālā rakstura attīstības procesu ir laba ($\bar{x} = 5,17$ no max. 7). Viszemākais izpratnes līmenis attiecas uz praktizēšanas nepieciešamību, lai uzlabotu raksturu ($Mo = 5$, $\bar{x} = 4,86$) un izpratni par to, ka brīvība pieaug līdz ar rakstura attīstību ($Mo = 4$, $\bar{x} = 4,94$). **Visaugstākais izpratnes līmenis attiecas uz iespēju pilnveidot raksturu visas dzīves laikā:** 77% skolēnu piekrīt šim apgalvojumam ($Mo = 7$, $\bar{x} = 5,46$). Savukārt, 74% skolēnu atbalsta domu, ka emociju kontrole ir daļa no rakstura attīstīšanas ($Mo = 6$, $\bar{x} = 5,38$) un 69 % piekrīt tam, ka prieks ir nepieciešams, lai attīstītu savu morālo raksturu ($Mo = 7$, $\bar{x} = 5,28$).

B. SKOLĒNU PERSONĪGĀ ATTIEKSME PRET MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANU

Skolēnu lēmums iesaistīties savā morālajā izaugsmē tika izvērtēts piecos brieduma līmeņos.

7. klašu skolēnu attieksmes vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,54 no max. 5

Vairāk nekā trešdaļa skolēnu (36%) izvēlējās variantu "Es nebiju apmierināts ar savu uzvedību un nolēmu uzlabot savu raksturu" (skolnieces komentārs: "Atskatoties uz pagātni, esmu sapratusi, ka man nepatika mana kādreizējā "ES". Vēlējos to uzlabot un tāpēc sāku attīstīt savu morālo raksturu."). Tikai 9% deva priekšroku

variantam "Es neesmu ieinteresēts(-a) attīstīt savu morālo raksturu" (skolnieces komentārs: "Es baigi pie tā neiespringstu"; skolnieka komentārs: "Es vienkārši dzīvoju kā parasti, par to nedomāju."), bet 10% šaubījās iesaistīties morālā rakstura attīstībā (skolnieka komentārs: "Es to jau sen gribu izdarīt, bet man bail redzēt iznākumu"). Gandrīz 1/4 respondentu (23%) iepriekš nav domājuši par šo jautājumu (skolnieces komentārs: "Es par to īsti nebiju domājusi, man ar to nebija problēmu"), bet 22% uzskata, ka jau sen ir centušies kļūt par labākiem cilvēkiem (skolnieces komentārs: "Es jau agri sāku saprast savas rīcības sekas un zināju, kā jāizvēlas starp labo un sliktu rīcību").

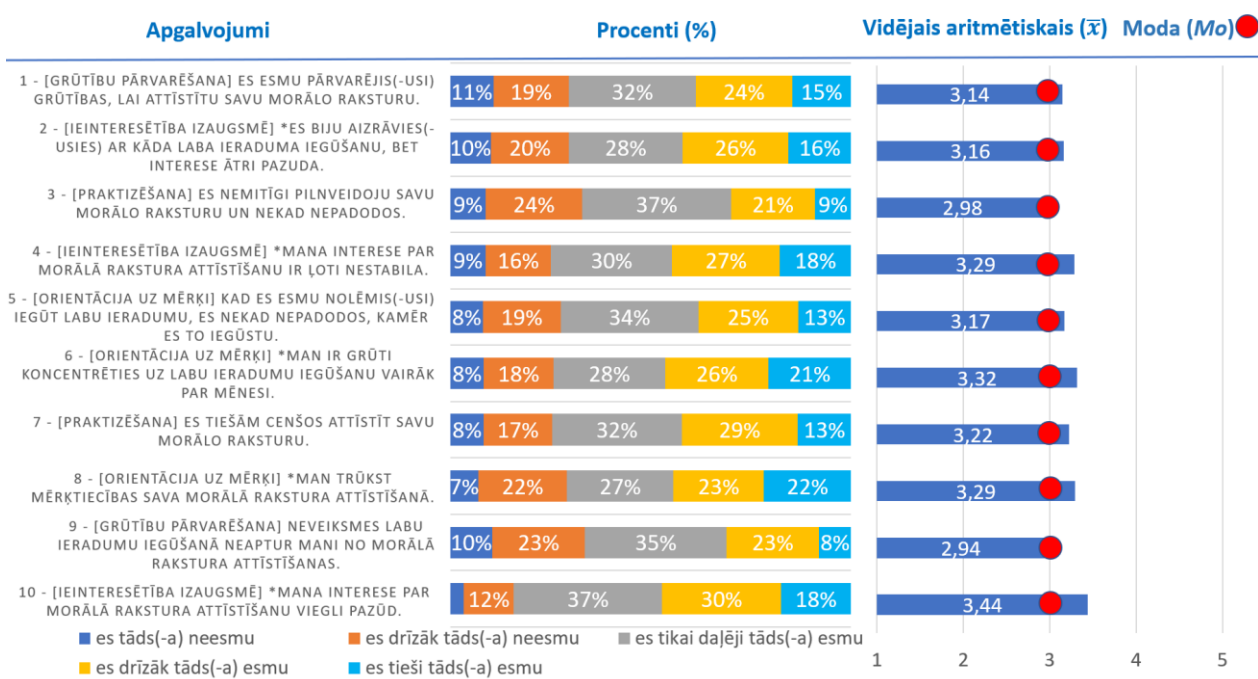
C. MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANA DZĪVES DARBĪBĀ

C1. PIEREDZE MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ

Skolēnu praktiskā pieredze morālajā izaugsmē tika izvērtēti piecu ballu skalā desmit veiksmīgās pieredzes rādītājiem, kas norāda uz viņu ieinteresētības stabilitāti, attieksmi grūtību pārvarēšanā, orientāciju uz mērķi un praktizēšanas intensitāti.

7. klašu skolēnu pieredzes koriģētais vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,20 no max. 5

Kopumā respondentiem bija diezgan neitrāla pieredze morālā rakstura attīstībā ($\bar{x} = 3,20$, visiem rādītājiem $Mo = 3$). **Visaugstākie rādītāji ir tie, kas saistīti ar respondentu interesi par morālo izaugsmi** (Nr. 2 un īpaši Nr. 4 un Nr. 10) un orientāciju uz mērķi (Nr. 5 un īpaši Nr. 6 un Nr. 8). Viszemākie rādītāji ir saistīti ar grūtību pārvarēšanu (Nr. 1 un jo īpaši Nr. 9) un ar pastāvīgu praktizēšanu (jo īpaši Nr. 3 un arī Nr. 7).

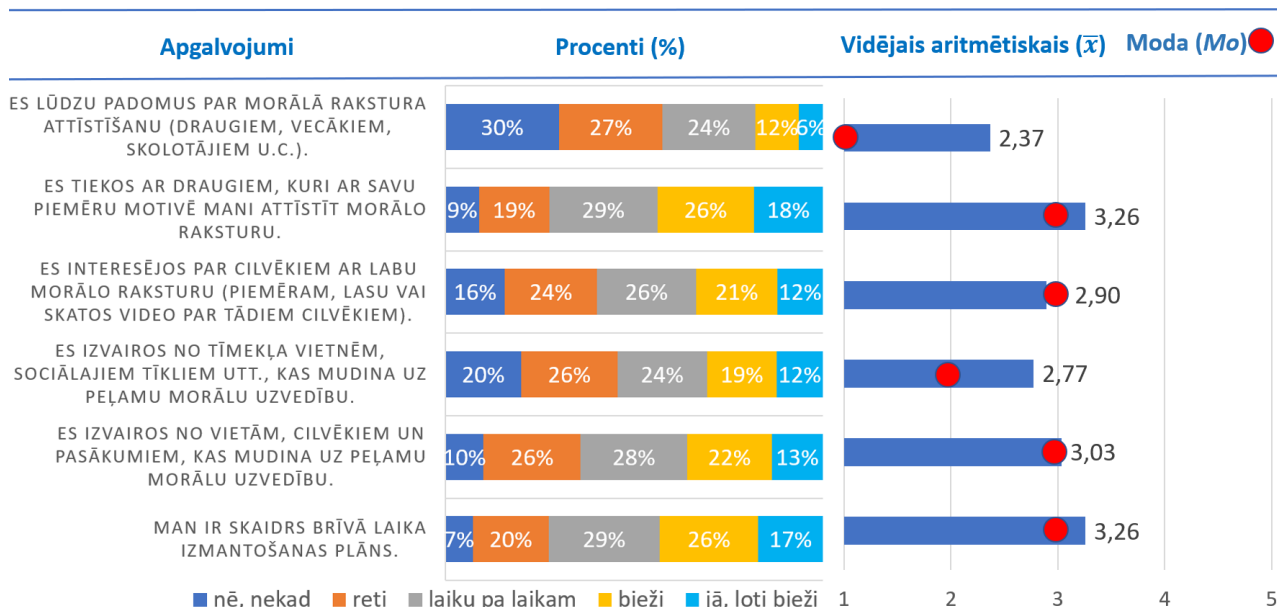
Piezīme. Rādītāji, kas apzīmēti ar *, bija apgriezti. Attēlā tiek atspoguļoti korigētie dati.

C2. IESAISTĪŠANĀS MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ

C2.1. PLĀNS MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANAI

Skolēnu plāni praktiskajai iesaistīšanai savā morālajā izaugsmē tika izvērtēti piecu ballu skalā sešos rādītājos, kuri ietver sevī galvenās morālās izaugsmes stratēģijas (padomu meklēšana, draugu palīdzība, sekošana morālajiem paraugiem, izvairīšanās no kaitīgām vidēm un mērķtiecīga brīvā laika izmantošana).

7. klašu skolēnu iesaistīšanās stratēģijas vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 2,93 no max. 5

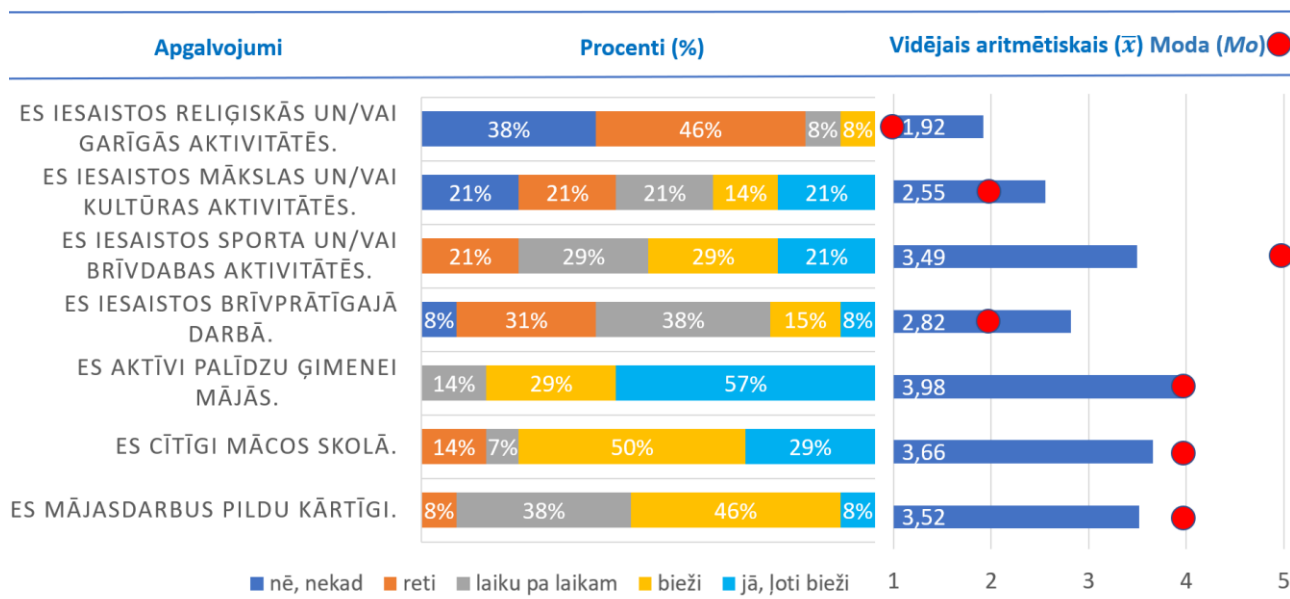

Attiecībā uz morālā rakstura attīstīšanas rīcības plāniem, skolēni pozicionē sevi nedaudz zem vidēja ($\bar{x} = 2,93$ no max. 5, četriem rādītājiem $Mo = 3$, bet diviem pārējiem mazāk nekā 3). Visaugstākie rādītāji attiecas uz brīvā laika plānošanu un tikšanos ar draugiem, kas sekmē izaugsmi (ābiem rādītājiem $\bar{x} = 3,26$). Skolēni reti lūdz padomus šajā jomā ($Mo = 1$, $\bar{x} = 2,37$). Arī viņi pievērš salīdzinoši maz uzmanības, lai izvairītos no morāli neietecamām tīmekļa vietnēm ($Mo = 2$, $\bar{x} = 2,77$) un arī maz interesējas par morālajām autoritātēm ($Mo = 3$, $\bar{x} = 2,90$).

C2.2. AKTIVITĀTES, KAS PALĪDZ ATTĪSTĪT MORĀLO RAKSTURU

Skolēnu praktiskā iesaistīšanās savā morālajā izaugsme tika izvērtēta piecu ballu skalā septiņos rādītājos, kas attiecas uz galvenajām vidēm, kurās morālā izaugsme var notikt.

7. klašu skolēnu praktiskās iesaistīšanās vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,13 no max. 5

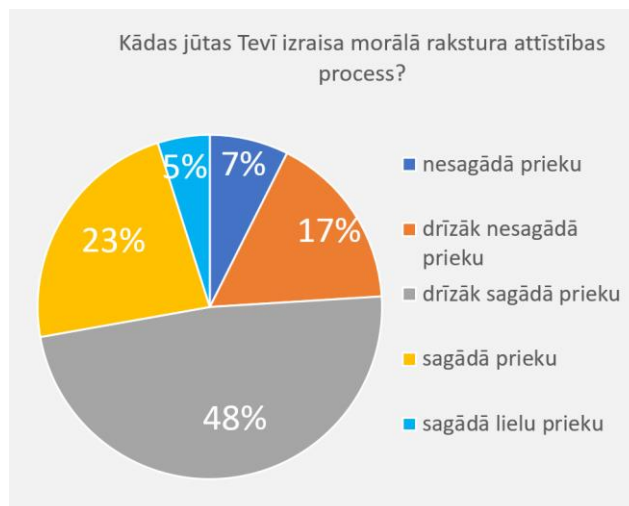
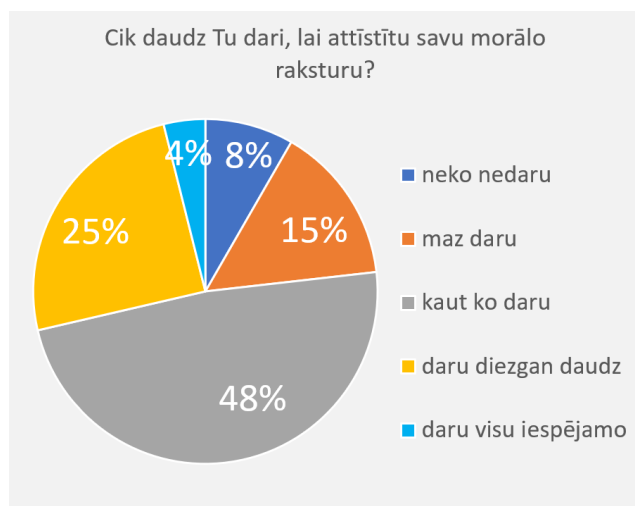
Kas attiecas uz aktivitātēm, kurās jaunieši iesaistās un kas varētu palīdzēt iegūt labus morālus ieradumus, kopumā iesaistīšanās ir vidējā līmenī ($\bar{x} = 3,13$ no max. 5), bet starp rādītājiem ir lielas svārstības. **Jaunieši visaktīvāk iesaistās ģimenē** ($Mo = 4$, $\bar{x} = 3,98$), skolā ($Mo = 4$, $\bar{x} = 3,66$) un sporta un brīvdabas aktivitātēs ($Mo = 5$, $\bar{x} = 3,49$), bet nozīmīgi mazāk brīvprātīgajā darbā ($Mo = 2$) un vēl mazāk mākslas un kultūras aktivitātēs (42% respondentu reti vai nekad neiesaistās tajās, $Mo = 2$). Viszemākais rādītājs attiecas uz iesaistīšanos reliģiskajās un garīgajās aktivitātēs ($Mo = 1$, $\bar{x} = 1,92$ no max. 5; 38% respondentu tajās nekad neiesaistās un 46% – reti).

D. GANDARĪJUMS UN ATGRIEZENISKĀ SAITE PAR SKOLĒNU MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪBAS PROCESU

D1. PERSONISKĀ ATZĪŠANA UN MOTIVĀCIJA

Skolēnu personiskais skatījums uz savu morālo izaugsmi tika izvērtēts piecu ballu skalā divos rādītājos, pamatojoties uz viņu iesaistīšanās un gandarījuma pašvērtējumu.

7. klašu skolēnu personiskā pašvērtējuma vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,01 no max. 5

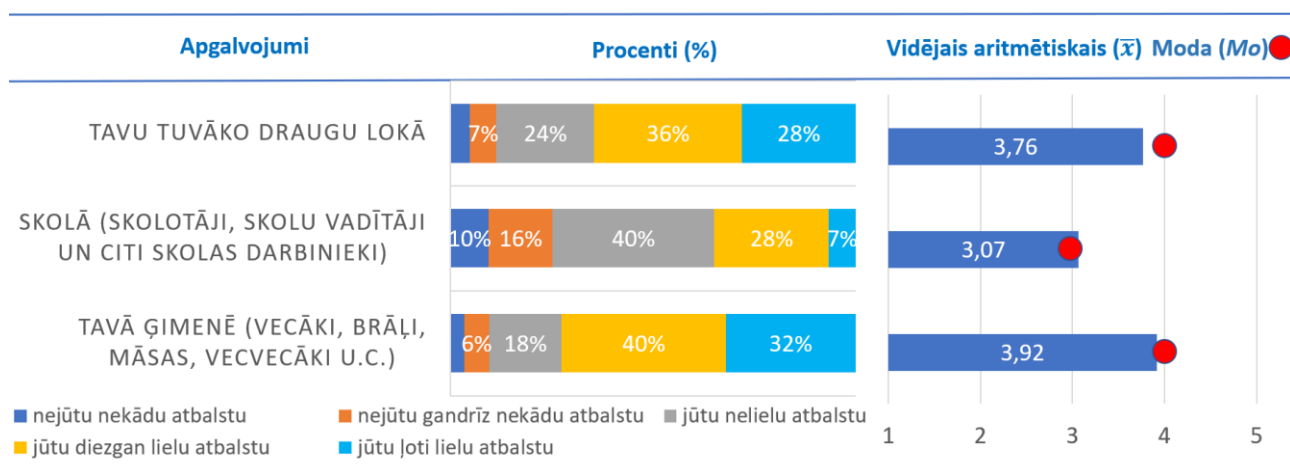

29% jauniešu uzskata, ka dara diezgan daudz vai dara visu iespējamo, lai attīstītu morālo raksturu. Bet 23% dara maz vai neko nedara šajā jomā. Visvairāk jauniešu (48%, $Mo = 3$) uzskata, ka kaut ko dara, lai attīstītu savu morālo raksturu. Savukārt visvairāk respondentu (48%, $Mo = 3$) drīzāk iegūst prieku un 28% iegūst prieku vai lielu prieku šajā procesā, kamēr 24% skolēnu morālās izaugsmes process nesagādā vai drīzāk nesagādā prieku. Analizējot skolēnu izteikumus par to, kā viņi jūtas morālā rakstura attīstīšanā, ir konstatētas vairākas tendences: no vienas puses, pozitīvas attieksmes/emociju klātbūtnē (skolnieka komentārs: “*Ja es mainu sevi uz labo pusi, mani tas padara priecīgu*”); bet no otrās, motivācijas trūkums izpratnes trūkuma dēļ (skolnieces komentārs: “*Īsti nesaprotu, kas tas ir, bet ja tas ir “uzlabot savu raksturu”, tad neesmu motivēta, jo man viss ir labi un citiem netraucēju*”) vai grūtību/izaicinājumu priekšā (skolnieces komentārs: “*Dažreiz mēģinu, bet cilvēki neizturas pārāk labi pret mani, tādēļ zaudēju motivāciju. Kādēļ man jābūt jaukai pret viņiem, ja viņi nav jauki pret mani?*”).

D2. SOCIĀLĀ ATZĪŠANA (APKĀRTĒJO ATBALSTS SKOLĒNU MORĀLĀ RAKSTURA ATTĪSTĪŠANĀ)

Skolēnu uztvertais atbalsts morālā rakstura attīstīšanai tika izvērtēts piecu ballu skalā trīs vidēs, kurās viņi varētu saņemt šādu atbalstu (draugu lokā, skolā un ģimenē).

7. klašu skolēnu uztvertā atbalsta vidējais aritmētiskais (\bar{x}) = 3,58 no max. 5

Morālā rakstura attīstīšanā jaunieģi ģūt samērā lielu atbalstu no apkārtģjiem ($\bar{x} = 3,58$ no max. 5). Vislielāģo atbalstu viņi ģūt no ģimenes ($Mo = 4$, $\bar{x} = 3,92$; 40% ģūt diezģan lielu atbalstu un 32% ļoti lielu atbalstu) un drauģiem ($Mo = 4$), bet vismazāģo – no skolas vides ($Mo = 3$, $\bar{x} = 3,07$; 26% neģūt nekādu vai gandrīz nekādu atbalstu). Šādi skolģnu izteikumi, daloties ar piemģru no savas dzģves, ilustrģ kvantitatģvos datus: “*Nesen esģu atradusi ļoti labus drauģus, viņi ļoti labi atbalsta visģs situģcijģs, daģreiz ir saģģta, ja pģrdzģvo viens, tad pģrdzģvoģam visi kopģ*” (skolģieces komentģrs par atbalstu drauģu lokģ); “*Vienģģr, kad man kaut kas neģzdodas, nevģens uz mani nedusģojas, bet palģdz, un tģ man vieģlģģk ir attģstģt savu raksturu*” (skolģnieka komentģrs par ģimenes atbalstu); “*Man skolotģjas ļoti palģdz emocionģli*” (skolģieces komentģrs par atbalstu skolas vidģ); “*Man apkģrt ir daudz cilģģģku, kas iedvesģo un mudģna sasģiegt vairģģk un pilģnģveidoties*” (skolģieces komentģrs par atbalstu daģģdģs vidģs).

7. KLAŠU SKOLĒNU ANKETĒŠANAS 1. MĒRĪJUMA REZULTĀTU APKOPOJUMS

- ❖ Kopumā visaugstākais rādītājs attiecas uz izpratni par morālās attīstības procesu ($\bar{x} = 5,17$ no max. 7), īpaši attiecībā uz **izaugsmes procesa nepārtrauktību dzīves garumā** (tam piekrīt 77% jauniešu, $Mo = 7$), uz emociju savaldīšanos un prieka lomu šajā procesā.
- ❖ Jauniešu lēmuma briedums iesaistīties savā morālajā izaugsmē ir vidējā līmenī ($\bar{x} = 3,54$ no max. 5): 58% jauniešu stabili iesaistās savā morālajā izaugsmē vai kopš bērnības (22%), vai pēc personīgas morālās atgriešanās (pēc kļūdām vai neveiksmēm) (36%).
- ❖ Jauniešu morālās identitātes līmenis vērtējams kā vidējs ($\bar{x} = 3,29$ no max. 5). Tomēr, **76% respondentu iegūst prieku šajā procesā**, un daudzi jūt apkārtējo atbalstu morālajai izaugsmei ($\bar{x} = 3,58$ no max. 5), it īpaši no ģimenes (62% jauniešu jūt lielu vai ļoti lielu atbalstu morālajai izaugsmei ģimenē, $Mo = 4$).
- ❖ Viszemākais kopējais rādītājs ir 7. klašu skolēnu morālajai izaugsmei dzīves darbībā ($\bar{x} = 3,09$ no max. 5), un it īpaši zemā līmenī ir plānošana šajā jomā (57% jauniešu reti vai nekad nelūdz padomu ($Mo = 1$), 46% reti vai nekad necenšas izvairīties no morāli graujošās vides tiešsaistē ($Mo = 2$) un 40% neieinteresējas vai reti interesējas par reālajiem cilvēkiem – morāles paraugiem ($Mo = 3$)). **Savai morālajai izaugsmei jaunieši bieži iesaistās ģimenē, skolā un sportā/brīvdabas aktivitātēs**, bet iesaistīšanās kultūras/mākslas ($Mo = 2$) un garīgajās/religiskajās aktivitātēs ($Mo = 1$) ir reti izmantotas iespējas morālajai izaugsmei.